

Wordt *kan* het nieuwe *kunt*?

Werkwoordelijke deflexie in de twintigste en eenentwintigste eeuw

Bron: De Telegraaf, *Advertentie*, 17-06-1905

Student: Alinda den Hoed

Studentnummer: s1046195

E-mailadres: h.a.den.hoed@umail.leidenuniv.nl

Docent: G.J. Rutten

Opleiding: Master Neerlandistiek

Specialisatie: Nederlandse Taalkunde – De andere taalgeschiedenis

Datum: 30 november 2015

Voorwoord

Het begon ooit met een meeloopdag. Op 4 mei 2010, op de allerlaatste meeloopdag van het jaar, liep ik voor het eerst rond in het Lipsius. Ik kan me nog goed herinneren waar de colleges die dag over gingen. Over de voorouders van het Nederlands, over Gotisch, Sanskriet en het Indo-Europees. En dat was raak. Mijn nieuwe passie was geboren. En diezelfde passie voel ik nog steeds bij het schrijven van mijn scriptie.

Ik kijk terug op vijf boeiende, leerzame en verrijkende jaren. Soms greep het leven in en was studeren moeilijk, maar het zijn de hoogtepunten die mij met een glimlach het Lipsius uit doen lopen. Ik heb erg genoten van interessante colleges, enthousiaste docenten en studiegenoten. De studie Nederlands is een bijzondere studie in Leiden. Het is een kleine wereld op zichzelf, waarin iedereen elkaar kent en dezelfde gedeelde passie heeft. Dat scheidt een band en zorgt voor een prettige, gelijkwaardige sfeer.

Vanaf deze plaats wil ik in het bijzonder mijn scriptiebegeleider Gijsbert Rutten bedanken, voor zijn enthousiasme, goede feedback en begrip. De ruimte die hij biedt om, ook in papers en scripties, fouten te kunnen maken en te groeien in het leerproces wekt veel vertrouwen op. Ik heb dit bijzonder gewaardeerd.

Daarnaast wil ik mijn lieve man Martijn bedanken voor zijn steun, liefde en vertrouwen in mij.

Soli Deo Gloria

Alinda den Hoed, 30 november 2015

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Literatuuroverzicht	7
2.1 Deflexie.....	7
2.3 De ontwikkeling en beschrijving van <i>kunnen</i> en <i>zullen</i>	10
2.3.1 Gebruik in de zeventiende en achttiende eeuw.....	10
2.3.2 Gebruik in de negentiende eeuw.....	12
2.3.3 Gebruik in de twintigste eeuw.....	13
3. Methode en corpus	15
3.1 Onderzoeksopzet.....	15
3.2 Van zoektermen naar resultaten.....	17
4. Resultaten	20
4.1 Het gebruik van <i>kunnen</i> en <i>zullen</i> in de tweede persoon enkelvoud tussen 1900 en 2010.....	20
4.1.1 <i>Kunnen</i> in de Telegraaf, Leeuwarder Courant en Nieuwsblad van het Noorden.....	20
4.1.2 <i>Zullen</i> in de Telegraaf, Leeuwarder Courant en Nieuwsblad van het Noorden.....	23
4.1.3 <i>Kunnen</i> in het Algemeen Handelsblad en Limburgs Dagblad.....	25
4.1.4 <i>Zullen</i> in het Algemeen Handelsblad en Limburgs Dagblad.....	27
4.2 Semantisch verschil.....	30
4.2.1 <i>Je kan</i> en <i>je kunt</i> in generieke of specifieke betekenis.....	30
4.2.2 <i>Je zal</i> en <i>je zult</i> in generieke of specifieke betekenis.....	31
4.2.3 Het semantisch verschil bij <i>je kan</i> nader onderzocht.....	32
4.2.4 Het semantisch verschil bij <i>je zal</i> nader onderzocht.....	34
4.3.5 Vaste combinaties.....	36
4.3 Regionale verschillen.....	37
4.3.1 Regionale diversiteit in het gebruik van <i>kunnen</i>	38
4.3.2 Regionale diversiteit in het gebruik van <i>zullen</i>	40
4.4 <i>Kunnen</i> en <i>zullen</i> in België.....	42
4.4.1 Het gebruik van <i>kunnen</i> in België.....	42
4.4.2 Het gebruik van <i>zullen</i> in België.....	43
5. Conclusie en discussie	46
5.1 Conclusie.....	46
5.2 Discussie.....	47
5.3 Advies aan de ANS.....	49
Literatuur.....	50
Bijlage.....	53

1. Inleiding

Taal verandert in rap tempo. Het Nederlands vormt daar zeker geen uitzondering op. Iets wat twintig jaar geleden als 'normaal' taalgebruik werd getypeerd, kan inmiddels al gezien worden als verouderd. Andersom geldt hetzelfde: iets wat twintig jaar geleden nog niet geaccepteerd werd, kan inmiddels al doorgedrongen zijn tot de standaardtaal. Dit betekent dat grammatica's erg snel verouderen. Dat is ook de reden waarom de ANS (Algemene Nederlandse Spraakkunst), voor het eerst gepubliceerd in 1984 en herzien in 1997, inmiddels al weer aan herziening toe is. Voor deze herziening is het nodig dat voor een aantal verschijnselen uitgezocht wordt of de opvattingen daarover in de uitgave van 1997 (nog) geldend zijn, of dat de taal inmiddels zo veranderd is dat bepaald taalgebruik inmiddels archaïsch is geworden of juist onderdeel van de standaardtaal. Een voorbeeld hiervan is het gebruik van de onregelmatige werkwoorden *hebben*, *kunnen*, *mogen*, *willen*, *zijn* (*wezen*) en *zullen*. Bij de werkwoorden *kunnen*, *willen* en *zullen* vermeldt de ANS naast de varianten *je kunt*, *je wilt* en *je zult* ook de vormen *je kan*, *je wil* en *je zal*. Over de variant *je kan* schrijft de ANS het volgende:

De gebruikswaarde van *je kan* is in de verschillende delen van het taalgebied niet dezelfde. In Nederland geldt *je kan* doorgaans als informeel. Heeft *je* de algemeen verwijzende betekenis 'men', dan komt de combinatie *je kan* ook in de standaardtaal voor. In België wordt *je kan* niet als informeel taalgebruik beschouwd. De combinatie komt vooral in gesproken taal voor. (E-ANS: *Kunnen*)

Bij *je zal* vermeldt de ANS:

De combinatie geldt in Nederland als informeel, maar wanneer *je* de algemeen verwijzende betekenis 'men' heeft, wordt *je zal* ook in de standaardtaal gebruikt. In België daarentegen is de combinatie *je zal*, die vooral in gesproken taal voorkomt, niet informeel. (E-ANS: *Zullen*)

Je kan en *je zal* hebben op dit moment voor het taalgebruik in Nederland dus het label 'informeel'. Informele taal is volgens de ANS het taalgebruik dat, als het wordt opgeschreven, *opvalt als ongebruikelijk*. (E-ANS: *Buiten de standaardtaal: ' < formeel > ' en ' < informeel > '*) Dit taalgebruik is volgens de ANS dus niet standaardtalig. Daarnaast signaleert de ANS nog een semantisch verschil én een verschil in gebruik tussen België en Nederland. Het semantisch verschil bestaat hieruit dat als *je* in *je kan* en *je zal* de betekenis van *men* heeft, en daarmee dus algemeen gebruikt wordt, dat in dat geval het gebruik van *je kan* en *je zal* wel standaardtalig is. Alleen in de gevallen waarin *je* in *je kan* en *je zal* niet de betekenis van *men* heeft, is het informeel. De ANS maakt in deze beschrijving ook nog een onderscheid tussen Nederland en België. In België is het gebruik van *je kan* en *je zal* nooit informeel, daar zijn deze varianten wel geaccepteerd in de standaardtaal, zij het voornamelijk in gesproken taal. Het taalgebruik in Nederland en België is dus verschillend als het gaat om het gebruik van *je kan* en *je zal*.

Maar een recent onderzoek van Bennis & Hinskens (2014) laat zien dat het gebruik van *jij kan* al redelijk geaccepteerd is onder taalgebruikers. Volgens hen is *jij kan* een taalverschijnsel dat *de norm bijna gehaald heeft en daarmee vrijwel is doorgedrongen tot het walhalla van de Nederlandse taal: het Algemeen Nederlands* (Bennis & Hinskens 2014, 174). Hoewel het onderzoek van Bennis & Hinskens gericht is op diverse taalverschijnselen in het huidige taalgebruik en dus niet heel diepgaand op het gebruik van *jij kan* in gaat, en het zich bovendien voornamelijk richt op informeel en formeel taalgebruik in de spreektaal, is de uitkomst opmerkelijk. Hiermee wordt de vraag opgeroepen of de ANS op dit punt herzien moet worden. Deze vraag en de daarbij geschetste achtergrond vormen de aanleiding voor dit onderzoek.

In bredere zin richt dit onderzoek zich op het gebruik van de tweede persoon enkelvoud van *kunnen* en *zullen*. Omdat het gebruik van *jij kan* en *jij zal* aan het begin van de twintigste eeuw voor het eerst door taalkundigen opgemerkt is (zie paragraaf 2.3.3), richt dit onderzoek zich op de ontwikkeling in het gebruik van *kunnen* en *zullen* in de tweede persoon enkelvoud vanaf 1900 tot heden. De vraag die concreet aan de orde komt is de volgende:

Hoe manifesteert de tweede persoon enkelvoud van de werkwoorden *kunnen* en *zullen* zich in geschreven taal tussen 1900 en 2010?

In het verlengde van deze hoofdvraag komen de volgende deelvragen aan de orde:

- Hoe verloopt de ontwikkeling in het gebruik van de tweede persoon enkelvoud van *kunnen* en *zullen* tussen 1900 en 2010?
- Is er sprake van een semantisch verschil bij het gebruik van *je kan* en *je zal*?
- Zijn er binnen Nederland regionale verschillen in het gebruik van *je kan*, *je kunt* en *je zal*, *je zult*?
- Is er een verschil tussen België en Nederland in het gebruik van *je kan*, *je kunt* en *je zal*, *je zult*?

Met het beantwoorden van deze deelvragen is het waarschijnlijk ook mogelijk om iets meer te zeggen over de aanleiding van dit onderzoek, namelijk de vraag of de ANS herzien moet worden wat de beweringen over *je kan* en *je zal* betreft.

Om deze vragen te kunnen beantwoorden onderzoek ik het taalgebruik in vier landelijke en vier regionale Nederlandse kranten. Deze kranten zijn in dit geval de representant van geschreven taal. Door deze kranten vanaf 1900 tot heden te doorzoeken op het gebruik van *je kan*, *je kunt* en *je zal*, *je zult* is het mogelijk om vast te stellen hoe deze varianten zich ontwikkeld hebben door de tijd heen. Op de achtergrond speelt natuurlijk ook de bewering van de ANS een rol, want als de stelling van de ANS nog steeds juist is, zullen de kranten geen *je kan* en *je zal* bevatten, omdat in dat geval

deze varianten nog steeds als informeel gelden, en ze dus, als ze worden opgeschreven, opvallen als ongebruikelijk. Als deze varianten wel in de kranten te vinden zijn, valt het gebruik ervan blijkbaar niet meer op als ongebruikelijk en zijn deze varianten onderdeel geworden van de standaardtaal. Maar, de ANS spreekt ook van een semantisch verschil in het gebruik van *je kan* en *je zal*. In dit onderzoek is daar ook aandacht voor, en er wordt onderzocht of er inderdaad sprake is van een semantisch verschil. Dit verschil wordt onderzocht door te kijken naar de betekenis van *je* in elk voorkomen van *je kan* en *je zal*: wordt met *je* eigenlijk *men* bedoeld of wordt er een persoon aangesproken? Ook de regionale verschillen binnen Nederland komen aan de orde in dit onderzoek. Door de kranten in diverse regio's in te delen en de resultaten te analyseren is het mogelijk om te kijken of er binnen Nederland ook verschillen zijn in het gebruik van *je kan* en *je zal*. Ten slotte betrek ik drie Vlaamse kranten bij dit onderzoek, om het gebruik van de varianten in Nederland en België te kunnen vergelijken. Voor België geldt volgens de ANS namelijk *niet* dat het gebruik van *je kan* en *je zal* informeel taalgebruik is. *Je kan* en *je zal* behoren daar tot de standaardtaal, maar deze varianten komen daar wel voornamelijk voor in gesproken taal. Betekent dit dat deze vormen dan niet gebruikt worden in kranten, of zijn *je kan* en *je zal* daar wel in aanwezig?

De structuur van deze scriptie is als volgt. In het tweede hoofdstuk wordt literatuur die er over dit onderwerp geschreven is op een rij gezet. In het derde hoofdstuk beschrijf ik de opzet van het onderzoek en de kenmerken en beperkingen van de gebruikte corpora. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek besproken, met aandacht voor de ontwikkeling door de tijd heen, (4.1) de verschillende teksttypes waarin *je kan* en *je zal* voorkomen (4.2), het mogelijke semantische verschil (4.3), de regionale verschillen (4.4) en tenslotte de situatie in de Vlaamse kranten (4.5). Het onderzoek wordt in hoofdstuk 5 afgesloten met een discussie over de resultaten, een conclusie over de uitkomsten en ten slotte ook met een advies aan de ANS.

2. Literatuuroverzicht

In dit hoofdstuk wordt een uitgebreid overzicht gegeven van de literatuur die geschreven is over de ontwikkeling van de werkwoorden *kunnen* en *zullen*. Een uitgebreid overzicht is nodig omdat, ten eerste, ontwikkelingen in taal nooit los staan van het verleden. De ontwikkeling van *kunnen* en *zullen* heeft alles te maken met deflexie, en dat is een proces dat al eeuwen aan de gang is. Het verloop van dit proces wordt dan ook besproken in paragraaf 2.1. Dat ontwikkelingen nooit op zichzelf staan, bewijst ook paragraaf 2.2. Hierin staat de ontwikkeling van *mogen* centraal, omdat de tweede persoon enkelvoud van dit werkwoord in het verleden al een ingrijpende verandering heeft ondergaan die op dit moment mogelijk ook plaatsvindt bij de werkwoorden die in dit onderzoek centraal staan. Paragraaf 2.3 zoomt vanaf de zeventiende eeuw per eeuw in op de specifieke ontwikkelingen van *kunnen* en *zullen*, en geeft ook aandacht aan de onderzoeken die op dit gebied al verricht zijn. Deze ontwikkeling vanaf de zeventiende eeuw bespreken is nodig omdat er indicaties zijn dat *jij kan* en *jij zal* al in de zeventiende eeuw gebruikt worden in kluchten. Taalkundigen hebben dit gebruik echter pas opgepikt aan het begin van de twintigste eeuw. In grammatica's uit de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw wordt, een uitzondering daar gelaten, met geen woord gerept over dit fenomeen. Door een overzicht te geven van wat er wel bekend is over het gebruik van *jij kan* en *jij zal* vanaf de zeventiende eeuw is het mogelijk om de huidige ontwikkelingen te beschouwen en te wegen in het licht van de geschiedenis.

2.1 Deflexie

Het proces van deflexie, zowel nominaal als verbaal, is al eeuwen geleden begonnen. Zelfs het Gotisch vertoonde al sporen van deflexie met het hanteren van vier naamvallen, aangezien er van het Indo-Europees wordt aangenomen dat het acht naamvallen had. Het Oud- en Middelnederlands had ook een systeem waarbij vier naamvallen in gebruik waren, maar deze waren toen al aan het afbrokkelen (Van der Horst 2013, 54 en Van der Horst 2008, 145). Later, in de veertiende, vijftiende en zestiende eeuw verdwijnen de naamvallen langzaam uit de taal, totdat er alleen nog wat resten over zijn in de persoonlijke voornaamwoorden, zoals het naast elkaar bestaan van *ik* en *mij*. Het proces van het verdwijnen van de naamvallen bestaat uit twee factoren. Aan de ene kant verdwijnt het onderscheid in betekenis tussen twee naamvallen, waardoor deze samenvallen, en aan de andere kant is er bij taalgebruikers de neiging om in plaats van een naamval een omschrijvende constructie te gebruiken, bijvoorbeeld de keuze voor *de viool van de man* in plaats van *de viool des mans*. Beide processen hangen samen, want als er minder naamvals vormen bestaan, wijkt een taalgebruiker vanzelf uit naar alternatieven om toch hetzelfde uit te drukken (Van der Horst 2013, 54).

Maar de naamwoorden zijn niet de enige woordsoort die te maken hebben gehad met deflexie. Ook de werkwoorden hebben een ontwikkeling doorgemaakt. Van der Horst (2013) meent dat de grootste uitverkoop en opruiming van flexie heeft plaatsgevonden

bij het werkwoord, en niet bij de naamwoorden. (Van der Horst 2013, 56) Om dit vast te kunnen stellen, gaan we terug naar het Gotisch. Deze afstammeling van het Indo-Europees heeft een aardig arsenaal aan werkwoordsvormen: om te beginnen vijf vormen voor de tegenwoordige tijd en vijf voor de verleden tijd. Daarnaast heeft het Gotisch voor de aanvoegende wijs zes vormen voor de tegenwoordige, en zes vormen voor de verleden tijd. Het synthetisch passief bestaat nog in beperkte mate in deze verre verwant van het Nederlands, maar deze vorm is al plaats aan het maken voor het perifrastisch passief, waardoor er eigenlijk weer een werkwoordsvorm verdwijnt. Maar als klap op de vuurpijl heeft het Gotisch een *dualis*, een aantal speciale vormen voor als er iets uitgedrukt wordt over twee personen of zaken. Van de West-Germaanse taal waar onder andere het Nederlands direct van afstamt, wordt over het algemeen aangenomen dat zij een met het Gotisch vergelijkbaar aantal vormen had (Van der Horst 2013, 63,64). In de tijd tussen deze taal en het Oudnederlands moet deflexie flink toegeslagen hebben, want in het Oudnederlands bestaat zowel de dualis als de synthetische passief al niet meer (Van der Wal & Van Bree 2008, 97,154). De conjunctief of aanvoegende wijs heeft het langer volgehouden, daar zien we ook in de hedendaagse taal nog resten van (*Leve de koning*), maar deze vorm wordt nauwelijks meer gebruikt en is vooral zichtbaar in versteende uitdrukkingen.

Van zowel de naamwoordelijke als de werkwoordelijke deflexie is het eindpunt nog niet helemaal bereikt. We maken immers wat voornaamwoorden betreft nog steeds het onderscheid tussen *ik* en *mij*. Dit is echter één van de weinige resten van naamwoordelijke flexie. Van werkwoordelijke flexie is nog wat meer overgebleven. Zo zien we in het Nederlands bijvoorbeeld (meestal) nog verschillende vervoegingen voor getal en persoon. Wij spreken bijvoorbeeld over *ik fiets*, *jij/hij fietst* en *zij fietsen*. De verleden tijd vormen we met *fietste* en *fietsten*. Bij elkaar vijf vormen die de tegenwoordige en verleden tijd uitdrukken. Verder hebben we nog een voltooid deelwoord, in dit voorbeeld *gefietst*. In vergelijking met het Engels (drie vormen voor tegenwoordige en verleden tijd) is het Nederlands nog enigszins rijk aan vormen, maar in vergelijking met het Duits (acht vormen), Frans (zeven á acht vormen) en eerder het Latijn (twaalf vormen) is het arm aan flexie (Van der Horst 2013, 57-60). En dat het einde van de deflexie nog niet helemaal is bereikt, betekent ook dat de huidige taal daar ook nog steeds onderhevig aan kan zijn. Bennis en Hinskens (2014) stellen vast dat dit proces op dit moment ook nog volop in werking is, want *hun hebben*, *hij heb* en *u hebt* is volop te horen in het Nederlandse spraakpalet. In deze voorbeelden zien we ten eerste de verschillende persoonlijke voornaamwoorden voor nominatief (*zij*) en objectief (*hun*) wegvallen, en in het tweede en derde voorbeeld een vervaging van het onderscheid tussen personen (Bennis en Hinskens 2014, 135,136,139). In het tweede voorbeeld wordt de vorm van de eerste persoon (*heb*) gebruikt met het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon (*hij*), en in het derde voorbeeld wordt voor de derde persoon (*u*) de vorm van de tweede persoon (*hebt*) gebruikt.

2.2 De ontwikkeling en beschrijving van *mogen*

Een werkwoord dat al flink onderhevig is geweest aan werkwoordelijke deflexie, is het werkwoord *mogen*. Want ook hierbij is het onderscheid tussen de eerste, tweede en derde persoon enkelvoud verdwenen. Wij zeggen immers *ik mag, jij mag* en *hij mag*. Oorspronkelijk bestond er voor de tweede persoon enkelvoud de vorm *moogt*, maar die heeft toch ergens in de negentiende eeuw plaats moeten maken voor *mag*. H. Lamers (1979) constateert dit aan de hand van zijn onderzoek naar het gebruik van *mogen* bij auteurs vanaf de zeventiende eeuw. Bij auteurs als Wolff & Deken, Bilderdijk, Potgieter en Busken Huet vindt hij alleen *gij moogt* in hun werken, maar bij negentiende-eeuwse auteurs als Hildebrand, Multatuli, Thijssen en Frederik van Eeden vindt hij voornamelijk *je mag* (Lamers 1979, 15-17). In zeventiende-eeuwse kluchten komt echter al wel *je meugt/mag* of *meug/mag je* voor, en dan vooral bij personages die een dialect spreken. Een voorbeeld hiervan uit een achttiende-eeuwse klucht van Abraham Alewijn:

- (1) Jannetje: “Wel *mag je* 't zeggen, lieve moer.”
(Alewijn 1715, p. 36)

Het gebruik van *mag* voor de tweede persoon enkelvoud heeft dus al oude papieren, maar wanneer de verandering precies heeft plaatsgevonden is niet helemaal duidelijk. Talen (1894) beschrijft *je mag* en *je moogt* al als varianten, en bij de inverse volgorde concludeert hij dat *mag je* gebruikelijker is dan *moog je*. (Talen 1894, 98) Ook Verdenius (1938) en Van Haeringen (1949) signaleren dat *je mag* en *je moogt* naast elkaar bestaan (Verdenius 1938, 215 en Van Haeringen 1950, 47). De daadwerkelijke verandering van *moogt* naar *mag* zal toch iets later hebben plaatsgevonden dan Lamers concludeerde aan de hand van zijn onderzoek, maar dat heeft misschien ook te maken met het feit dat hij alleen het taalgebruik van gevestigde auteurs onderzocht. Ondanks het feit dat er aan de verandering van *je moogt* naar *je mag* geen concreet jaartal te koppelen is, is de deflexie van *mogen* wel een illustratief voorbeeld van hoe taalprocessen hun voortgang hebben en geeft het ook een indicatie van hoe *kunnen* en *zullen* zich zouden kunnen gaan ontwikkelen.

2.3 De ontwikkeling en beschrijving van *kunnen* en *zullen*

Een vergelijkbaar fenomeen waarin het proces van werkwoordelijke deflexie in de huidige tijd zichtbaar is, is de ontwikkeling van de werkwoorden *kunnen* en *zullen*. De formele vormen van deze werkwoorden in de indicatief presens enkelvoud die op dit moment in de ANS staan, zijn als volgt:

	<i>Kunnen</i>	<i>Zullen</i>
1 ^e persoon	Ik kan	Ik zal
2 ^e persoon	Je kunt Kun je * Je kan U kunt * U kan Ge kunt	Je zult Zul je * Je zal U zult * U zal Ge zult
3 ^e persoon	Hij kan	Hij zal

Tabel 1: *Kunnen* en *Zullen* in tegenwoordige tijd enkelvoud (E-ANS: *Kunnen* en *Zullen*)

Zoals in Tabel 1 te zien is bestaan er bij de tweede persoon enkelvoud van deze werkwoorden op dit moment twee varianten naast elkaar: de oorspronkelijke *jij kunt/zult* naast *jij kan/zal*. Bij de laatste varianten geeft de ANS een sterretje weer met de opmerking dat deze varianten in Nederland doorgaans als *informeel* gelden. Toch lijkt het er op dat deze werkwoorden op dit moment een zelfde ontwikkeling door maken als *mogen*. Het onderscheid tussen de eerste, tweede en derde persoon enkelvoud vervaagt. Recent onderzoek van Bennis & Hinskens laat zien dat het gebruik van *jij kan* inmiddels doorgedrongen is tot het Algemeen Nederlands. (Bennis & Hinskens 2014, 174)

2.3.1 Gebruik in de zeventiende en achttiende eeuw

Het verschijnsel in kwestie is echter niet nieuw, want het gebruik van *je kan* en *je zal* komt zelfs in de zeventiende eeuw al voor. Volgens A.A. Verdenius (1938) wisselen *je moogt* en *je mag*, maar ook *je sult* en *je sal*, *je kunt* en *je kan* zich al af in zeventiende-eeuwse kluchten. (Verdenius 1938, 215) Zijn bewering wordt in het artikel niet ondersteund door bewijsmateriaal, maar bij een korte inventarisatie in enkele zeventiende- en achttiende-eeuwse toneelteksten¹ blijkt hij wel degelijk gelijk te hebben. Voor de zeventiende eeuw kan ik één voorbeeld vinden van *kan je*, de inverse variant van *je kan*. Zeventiende-eeuwse voorbeelden van *je kan* of *je zal* in de reguliere zinsvolgorde komen in deze selectie toneelteksten niet voor. In kluchten uit het begin

¹ Het betreft hier een willekeurige selectie van 150 toneelteksten uit de DBNL met het genre klucht, blijspel en tragedie. De PDF-bestanden van deze toneelteksten waren tot mijn beschikking via een stage aan het Meertens Instituut te Amsterdam. Met behulp van het concordantieprogramma AntConc was het mogelijk deze teksten op een eenvoudige manier te doorzoeken.

van de achttiende eeuw komen *mag je* en *zal je* veelvuldig voor, en hier vind ik ook het eerste voorbeeld van *je kan* in de reguliere zinsvolgorde, in Pieter Langendijk's *Quincampoix of de windhandelaars & Arlequyn Actionist* (1720).

De gevonden voorbeelden:

- (2) De Jongste Kwieryn: “*Kan je* niet zwygen?”
(Van der Goes 1682, p. 49)
- (3) Waar is de keuken, dat myn honger wort verzaad? Dan aan 't studeeren, om myn kunst te laten blyken. Maar, Heertje, *zal je* my meê leeren pis bekyken?
(Rijndorp 1910 (oorspr. 1731), p. 66)
- (4) Je bent een gek! Je wilt niet winnen as *je kan*. Krab eens de villis uit jou oogen as een man.
(Langendijk 1892 (oorspr. 1720), p. 48)

Ondanks deze overduidelijke bewijzen van gebruik is er in de meeste grammatica's van de achttiende eeuw niets te vinden over dit fenomeen. Dit heeft misschien ook wel te maken met het feit dat *jij* en *je* op dat moment nog niet gezien worden als officieel persoonlijk voornaamwoord. *Gij* is op dat moment de vorm waarmee, in ieder geval schriftelijk, de tweede persoon enkelvoud wordt uitgedrukt (Van der Wal en Van Bree 2008, 266). Ten Kate (1723) vermeldt in zijn grammatica overigens wél het bestaan van *je*, met de opmerking dat deze variant doorgaans *in de gemeenzame* (algemene) *stijl* gebruikt wordt voor *gy*. (Ten Kate 1723, 469)

Recent onderzoek naar het gebruik van *kunnen* en *zullen* in de zeventiende en achttiende eeuw is verricht door Lamers (1979). Hij analyseert het gebruik van *kunnen* en *zullen* in de tweede persoon enkelvoud bij auteurs uit die tijd. Hij maakt daarbij onderscheid tussen een (1) plechtstatige vorm, (2) de beschaafde beleefdheidsvorm of de schrijftaalvorm, (3) een beschaafde vertrouwelijkheidsvorm, (4) een beschaafde dialectvorm en (5) een platte dialectvorm. In zeventiende- en achttiende-eeuwse teksten signaleert hij vervolgens dat voor het Hollands *gij kont/kunt* en *gij zult* de schrijftaalvorm is, *je keunt/kunt* en *jij zult* de beschaafde vertrouwelijkheidsvorm, *je kan* en *je sal* de beschaafde dialectvorm en *je ken* en *je sel(t)* de platte dialectvorm. Hiermee bewijst hij zowel het bestaan van *je* als het voorkomen van *kan* en *zal* voor de tweede persoon enkelvoud in de zeventiende en achttiende eeuw. In de rest van de Noordelijke Nederlanden en de Zuidelijke Nederlanden signaleert hij alleen het gebruik van *gij/ge kunt*, *u kunt* en *je kunt*. (Lamers 1979, 9, 14) Lamers ondersteunt dit met voorbeelden uit onder andere *De Spaansche Brabander* van Bredero. Hiermee laat hij zien dat auteurs hun personages soms ook bepaalde vormen in de mond leggen om hen een deftig karakter toe te kennen of juist tot een volkstype te maken. In het geval van *De Spaansche Brabander* laat Bredero het personage Jerolimo bijvoorbeeld *kundy* (*kunt gi*) zeggen, dat volgens Lamers de plechtstatige vorm is. Het personage Tuijn legt

Bredero *kan jij* in de mond, dus de beschaafde dialectvorm, aldus Lamers. (Lamers 1979, 2) Een ander voorbeeld dat Lamers noemt is Pieter Langendijk en zijn toneelstuk *Het Weder-zijds Huwelijksbedrog*. In dit stuk hanteren de beschaafde personages consequent *gy kunt* en *gy zult*. De volkse sprekers gebruiken onderling vooral *ken je*, *je kent*, *zel je* en *je zelt*, maar als zij in gesprek zijn met de beschaafde personen passen ze hun taalgebruik aan en gebruiken ze de beschaafde dialectvorm *kan* (ze zijn zich bewust van de platheid van *ken* en *zel* volgens Lamers) en soms ook *kunt* en *zult*. Maar als de beschaafde personen van hun voetstuk vallen door het ontdekte bedrog passen de volkse sprekers hun taalgebruik weer aan naar de voor hen vertrouwde dialectvormen *ken* en *zel*. (Lamers 1979, 4,12)

2.3.2 Gebruik in de negentiende eeuw

Ook in de negentiende eeuw zwijgen taalkundigen en grammatici over het algemeen nog over het bestaan van *je kan* en *je zal*. De erkenning van *jij* als persoonlijk voornaamwoord lijkt hier ook weer mee in verband te staan, want er zijn dan wel enkele grammatici die het bestaan van *jij* noemen, maar in hun beschrijving daarvan geven zij duidelijk aan dat dit persoonlijk voornaamwoord niet bestemd is voor de schrijftaal. Het woordenboek van Petrus Weiland uit 1804 bijvoorbeeld benoemt *jij* wel, maar niet als apart lemma. Weiland (1804) noemt *jij* even kort bij de uitleg over het gebruik van *gij*, en maakt dan ook het onderscheid tussen informele en formele taal (Weiland 1804, 175). Brill (1871) vermeldt *jij* als vorm *in de gemeene* (algemene) taal, maar laat de tweede persoon enkelvoud bij zijn vervoeging van de werkwoorden stelselmatig weg, omdat deze volgens Brill *verloren* is. *Du* is uit het taalgebruik verdwenen, en in plaats daarvan wordt *gij*, de vorm voor de tweede persoon meervoud, gebruikt als alternatief. (Brill 1871, 237 en 308). Het gebruik van *je kan*, *je zal* en ook *je mag* wordt niet gesignaleerd door grammatici, misschien wel door het feit dat aan het eind van de negentiende eeuw *je* nog niet erkend wordt als officieel persoonlijk voornaamwoord voor de tweede persoon. Kollewijn (1894), lid van Taal en Letteren, schrijft hierover:

Maar *jij* en *jou* te schrijven! – Sommigen zouden die woorden maar liefst helemaal verbannen. De meeste grammatika's dekreteren dan ook dat we geen tweede persoon enkelvoud in onze taal hebben!! (Kollewijn 1894, 218)

Kollewijn ergert zich aan deze trend en noemt het kortzichtig. Hij stelt dan ook dat het Nederlands maar liefst drie persoonlijk voornaamwoorden (*je*, *jij* en *u*) voor de tweede persoon enkelvoud heeft. Bij de bespreking van de persoonlijke voornaamwoorden en de uitgangen die daarbij horen signaleert Kollewijn ook dat naast de vormen *je zult*, *je kunt*, *je wilt*, *je moogt*, *je hebt* en *je bent* ook *je zal*, *je kan*, *je wil*, *je mag*, *je heb* en *je ben* voorkomen. (Kollewijn 1895, 22) Talen (1894) vermeldt ook dat in inverse woordschikking *zal je*, *kan je* en *mag je* voorkomen naast *zul je*, *kun je* en *moog je*. Bij het beschrijven van de gewone woordschikking van onderwerp gevolgd door persoonsvorm noemt Talen echter alleen het bestaan van *je mag* en hij beschrijft *moogt* en *mag als* varianten. (Talen 1894, 98) *Je zal* en *je kan* worden niet vermeld, blijkbaar was Talen niet op de hoogte van het bestaan ervan. Lamers (1979) heeft ook bij

negentiende-eeuwse auteurs onderzocht hoe zij *kunnen* en *zullen* hanteren. Zijn conclusie na analyse van werken van Hildebrand, Multatuli en Frederik van Eeden is dat ook zij *gij kunt*, *jij kunt*, *kun je*, *kan je* en *je kent* (en de vergelijkbare vormen van *zullen*) inzetten om het verschil in stand tussen hun personages aan te duiden, net zoals de auteurs in de zeventiende en achttiende eeuw. (Lamers 1979, 4, 5, 12, 13)

2.3.3 Gebruik in de twintigste eeuw

Rond de eeuwwisseling zijn het dus Talen en Kollewijn die het gebruik van *kan* en *zal* voor de tweede persoon enkelvoud benoemen en erkennen. Kollewijn (1905) benoemt in zijn grammatica ook het bestaan van *je kan* en *je zal*, en in een herziene versie van deze grammatica, uitgebracht in 1938, staat zelfs dat *je kan* en *kan je* in de schrijftaal zijn doorgedrongen. (Kollewijn 1938, 92,93) Den Hertog (1909) vermeldt in zijn grammatica ook het bestaan van *je kan* en *je zal*, en laat het verder aan de lezer welke vorm de voorkeur verdient. (Den Hertog 1909, 167) Verdenius (1938) schrijft in 1938 over het bestaan van *je kan* en *je zal*, en daarna komen er langzamerhand meer publicaties over dit fenomeen. C.B. van Haeringen (1949) stelt in zijn beschrijving van de onregelmatige werkwoorden *kunnen*, *mogen* en *zullen* de verschillende varianten gelijk. De tweede persoon enkelvoud van deze werkwoorden heeft voor zowel de reguliere volgorde als de inverse zinsvolgorde elk twee mogelijke vormen: *kunt* en *kan*, *moogt* en *mag* en *zult* en *zal*. Dit geldt overigens voor zowel *jij* als *U*. (van Haeringen 1950, 27) Rijpma & Schuringa (1972) doen in hun grammatica uitspraken over de ontwikkeling van *zult*. Volgens hen vertoont dat woord de neiging om te verdwijnen, ten gunste van *zal*. Over *kunnen* en *mogen* weiden zij niet verder uit. (Rijpma & Schuringa 1972, 129) Sassen (1982) weidt een artikel aan de verandering van de vervoeging van het werkwoord, en ook hij wijst op de mogelijkheid dat *kan* en *zal*, gebruikt voor de tweede persoon, *kunt* en *zult* gaan verdringen. Volgens hem is *moogt* geheel verdwenen ten gunste van *mag*, en dat laat hij dan ook verder rusten. Waar hij wel op ingaat is op de vraag hoe deze alternatieve vormen nu ontstaan zijn. Hij komt daarbij uit op analogie, en wel analogie naar de derde persoon enkelvoud. Deze stelling onderbouwt hij met een vergelijking met de vorming van regelmatige werkwoorden. Zijn redenering is als volgt: de vormen *kan* en *zal* komen het vaakst voor bij achteropplaatsing van het persoonlijk voornaamwoord *je*. Als dat gebeurt lijkt de vorm het meest op een eerste persoon, omdat de *-t* niet toegevoegd wordt. Ook bij regelmatige werkwoorden als *lopen* en *werken* is dit te zien in *loop je* en *werk je*, maar toch ontstaat er bij deze werkwoorden geen gebruik van **je loop* en **je werk*. Van de eerste naar de tweede persoon treedt er in deze gevallen dus geen analogiewerking op volgens Sassen, en dat duidt erop dat er een andere factor is die zorgt voor de variatie, en dat is in dit geval de derde persoon. (Sassen 1982, 15,16) Deze redenering van Sassen is alleen gebaseerd op het (vermeende) feit dat **je loop* en **je werk* niet bestaan in het taalgebruik. Van Bree (2004) laat echter zien dat dit niet juist is. In het Zuid-Hollands dialect bestaat namelijk een algemene enkelvoudsvorm zonder *-t*: *ik/jij/hij maak*. Deze vorm is ontstaan door een kruising van twee processen. Allereerst wordt de uitgang *-t* in het enkelvoud veralgemeniseerd. Dat betekent dat zowel *ik*, *jij* en *hij* een *-t* krijgen, waardoor *ik maakt* ontstaat. Naast dit proces treedt er, ook kenmerkend voor

het Zuid-Hollands, *t*-deletie op bij elk persoonlijk voornaamwoord. (Van Bree 2004, 90) Zo ontstaat dus *ik maak, jij maak en hij maak* en dus ook *ik loop, je loop en hij loop*. De redenering van Sassen is op dit punt dus onjuist.

Ondanks het feit dat er in de eerste helft van de twintigste eeuw al erkenning is van het voorkomen van *je kan* en *je zal* in de schrijftaal, kiest de Algemene Nederlandse Spraakkunst er toch voor om deze varianten als *informeel* te bestempelen. De redenen hiervoor zijn niet duidelijk. De ANS vermeldt verder nog over deze werkwoorden dat als *je* de betekenis van *men* heeft, *je kan* en *je zal* wel onderdeel is van de standaardtaal. (E-ANS: *Kunnen* en *zullen*) En verder komt er nog een onderscheid tussen Nederland en België aan het licht, want volgens de ANS is *je kan* en *je zal* in België niet informeel. Het is hoog tijd om eens daadwerkelijk te onderzoeken in hoeverre deze varianten in de schrijftaal van de afgelopen eeuw aanwezig zijn, en of de ANS met de beweringen over de verschillen tussen België en Nederland en het onderscheid tussen algemeen gebruik en specifiek gebruik op het goede spoor zit. Bennis & Hinskens (2014) geven hiervoor een voorzet met hun onderzoek over de acceptatie van niet-standaard inflectie zoals *jij kan*. Zoals eerder gezegd hebben zij aangetoond dat deze vorm inmiddels is doorgedrongen tot het Algemeen Nederlands. Maar liefst 95,9 procent van hun respondenten zou *jij kan* zelf gebruiken op een feestje, 36 procent zegt het te gebruiken bij een bezoek aan de dokter (Bennis en Hinskens 2014, 159). Of dat echt zo is is natuurlijk de vraag, omdat respondenten in dit onderzoek uitspraak doen over hun eigen taalgebruik, maar dat het gebruik geaccepteerd is mag wel duidelijk zijn. De volgende hoofdstukken bieden hopelijk meer duidelijkheid over de acceptatie van *je kan* en *je zal* in de schrijftaal.

3. Methode en corpus

In dit hoofdstuk wordt de opzet van het onderzoek uiteengezet. De gebruikte bronnen worden toegelicht, gevolgd door een uitleg over de totstandkoming van resultaten met behulp van de verschillende corpora.

3.1 Onderzoeksopzet

Zoals in de inleiding al vermeld werd wordt het onderzoek naar *je kan* en *je zal* toegespitst op het voorkomen in kranten. In dit geval is er uitsluitend voor kranten gekozen omdat deze informatiebron formele taal bevat. Als *je kan* en *je zal* niet meer informeel zijn, maar onderdeel geworden zijn van de standaardtaal, zullen deze varianten zeker voorkomen in kranten. Als het gebruik ervan nog wel informeel is op dit moment, zullen de varianten niet in kranten gebruikt worden. Bijkomend voordeel aan het gebruik van kranten is dat deze informatiebronnen veelal digitaal beschikbaar zijn. Omdat het gebruik van *je kan* en *je zal* aan het einde van de negentiende eeuw voor het eerst opgemerkt is onderzoek ik het verschijnsel vanaf 1900 tot de huidige tijd. Binnen deze periode onderzoek ik drie tijdvakken van tien jaar, om zo een goed diachroon beeld van de ontwikkeling van *kunnen* en *zullen* vast te kunnen stellen. De tijdvakken van tien jaar beslaan de jaren 1900 tot 1910, 1950 tot 1960 en 2000 tot 2010. Door de periodes van tien jaar zo te verdelen is er een optimale en gelijkmatige spreiding in het onderzoek tussen 1900 en de huidige tijd (steeds veertig jaar tussen elk tijdvak). Bovendien is er door deze verdeling een zo groot mogelijk aantal kranten beschikbaar voor het onderzoek.

Binnen deze tijdvakken worden acht Nederlandse kranten onderzocht en drie Vlaamse kranten. De Nederlandse kranten zijn onderzocht via de databases van Delpher en LexisNexis, de Vlaamse kranten via Gopress, de Belgische persdatabank van kranten en magazines.

In Tabel 2 wordt een overzicht gegeven van alle onderzochte kranten, de bijbehorende bronnen en de beschikbaarheid van data in de tijdvakken van dit onderzoek. De keuze voor deze kranten is voornamelijk gebaseerd op de digitale beschikbaarheid van deze informatiebronnen voor de periode van 1900 tot 2010. Veel kranten zijn wel online beschikbaar voor een bepaalde periode, maar veelal gaat het dan om versnipperde data of gaat het om kranten die in de negentiende eeuw zijn opgeheven en dus in de twintigste eeuw niet meer bestaan.

In de beschikbare databases zijn drie kranten waarvan data beschikbaar is voor de hele twintigste eeuw en het begin van de eenentwintigste eeuw. Het gaat hierbij om de Leeuwarder Courant, de Telegraaf en het Nieuwsblad/Dagblad van het Noorden. Van alle andere kranten is in één of twee tijdvakken data beschikbaar. Zo is het Limburgs Dagblad online beschikbaar in de periode 1950 tot 1960 en in de periode 2007 tot 2010, en is het Algemeen Handelsblad, dat later door fusie NRC Handelsblad geworden is, online beschikbaar in de periode 1900 tot 1910 en 2000 tot 2010. De andere kranten

zijn online beschikbaar in de periode 2000 tot 2010. Deze kranten zijn toegevoegd om voor de periode 2000 tot 2010 een zo goed mogelijk beeld te kunnen vormen van het huidige gebruik van *je kan* en *je zal*. Op deze manier is het ook mogelijk om het gebruik van de varianten in de Nederlandse kranten en Vlaamse kranten met elkaar te vergelijken. Nog een voordeel van deze samenstelling van het corpus is dat het, zij het in beperkte mate, mogelijk is om regionale verschillen binnen Nederland te onderzoeken. De Leeuwarder Courant en het Nieuwsblad/Dagblad van het Noorden vormen gezamenlijk regio Noord, en het Brabants en Limburgs Dagblad zijn kranten uit het zuiden van Nederland. De overige kranten zijn landelijke kranten. Door deze samenstelling is het mogelijk om twee verschillende regio's en de landelijke trend met elkaar te vergelijken.

Krant	Database	1900 - 1910	1950 - 1960	2000 - 2010
Leeuwarder Courant	Delpher LexisNexis	✓	✓	✓
De Telegraaf	Delpher LexisNexis	✓	✓	✓
Nieuwsblad van het Noorden Dagblad van het Noorden ²	Delpher LexisNexis	✓	✓	✓
Limburgs Dagblad	Delpher LexisNexis	-	✓	Vanaf 2007
Algemeen Handelsblad NRC Handelsblad ³	Delpher LexisNexis	✓	-	✓
Brabants Dagblad	Delpher LexisNexis	-	-	✓
Trouw	Delpher LexisNexis	-	-	✓
De Volkskrant	Delpher LexisNexis	-	-	✓
De Standaard	Gopress	-	-	✓
Gazet van Antwerpen	Gopress	-	-	✓
De Morgen	Gopress	-	-	✓

Tabel 2: Overzicht van de samenstelling van het corpus

De 'gaten' in de digitale beschikbaarheid van de kranten uit Tabel 2 worden veroorzaakt door de samenstelling van de corpora van Delpher, LexisNexis en Gopress. De krantencollectie van Delpher bestaat uit circa acht miljoen krantenpagina's uit de periode 1618 tot 1995. Dit aantal is circa tien procent van wat er in die tijd gepubliceerd is aan krantenmateriaal. (Delpher collecties; kranten) Een groot aantal Nederlandse (en

² Deze krant is door fusie van naam veranderd

³ Deze krant is door fusie van naam veranderd

nog bestaande) kranten is niet in de historische collectie opgenomen. Andere vergelijkbare corpora bestaan niet, dus het is niet mogelijk om digitaal onderzoek te doen naar deze kranten in de periode 1900 tot 1910 en 1950 tot 1960. De database van LexisNexis, waarin recente kranten zijn opgenomen (vanaf circa 1990, verschillend per krant) voorziet in de data van (bijna) alle Nederlandse kranten in de periode 2000 tot 2010. Voor Vlaamse kranten is geen historisch corpus beschikbaar voor onderzoek, maar wel het corpus Gopress, een database met hedendaagse kranten. Van de drie onderzochte Vlaamse kranten is daardoor alleen data beschikbaar voor het derde tijdvak. Het gevolgde stappenplan bij het onderzoek in de diverse corpora is opgenomen in de bijlage.

De drie kranten die in alle tijdvakken beschikbaar zijn, de Leeuwarder Courant, de Telegraaf en het Nieuwsblad/Dagblad van het Noorden, vormen de rode draad in dit onderzoek. Met de resultaten van deze drie dagbladen is het mogelijk om de ontwikkeling van *je kan* en *je zal* in schriftelijk taalgebruik door de tijd heen te volgen. De resultaten van de overige kranten verrijken de data en vullen deze aan. Met de data van het laatste tijdvak, 2000 tot 2010, is het mogelijk om een compleet overzicht te maken van het hedendaagse voorkomen van *je kan* en *je zal* in Nederland en België en ook een regionale vergelijking te maken tussen de voorkomens.

In deze corpora heb ik gezocht naar de voorkomens van de tweede persoon van de werkwoorden *kunnen* en *zullen*. Het voornaamwoord van de tweede persoon heeft twee varianten: de volle vorm *jij* en de gereduceerde vorm *je*. In dit onderzoek wordt dan ook zowel *je kan* als *jij kan* behandeld, evenals *je zal* en *jij zal*. Deze combinatie komt ook weer op twee manieren voor: in reguliere volgorde en inverse volgorde. *Je kan* wordt in een bijzin of vraagzin *kan je*, en hetzelfde geldt voor de andere varianten. In totaal zijn er dus acht varianten die in dit onderzoek meegenomen moeten worden. Een overzicht hiervan wordt gegeven in Tabel 3.

Pers.vnw Zinsvolgorde	Gereduceerd Regulier	Gereduceerd Invers	Vol Regulier	Vol Invers
Kunnen	'je kan'	'kan je'	'jij kan'	'kan jij'
Zullen	'je zal'	'zal je'	'jij zal'	'zal jij'

Tabel 3: Zoektermen gebruikt voor dit onderzoek

3.2 Van zoektermen naar resultaten

De zoektermen uit Tabel 3 vormen het uitgangspunt voor het verzamelen van data in de drie corpora. Omdat niet elk corpus hetzelfde is opgebouwd en op dezelfde manier resultaten presenteert, is het goed om vooraf aan de presentatie van resultaten de werkwijze van het extraheren van data te motiveren.

In elk corpus heb ik steeds per krant, per tijdvak en per zoekterm alle resultaten geanalyseerd. In de resultaten heb ik onderscheid gemaakt tussen het voorkomen van *je* of *jij* met een specifieke betekenis of generieke betekenis. Dit is nodig vanwege het door de ANS veronderstelde semantisch verschil bij *je kan* en *je zal*, dat als *je* of *jij* de betekenis heeft van *men*, het wel voorkomt in de standaardtaal. (E-ANS: *Kunnen* en

Zullen) Om te bepalen of in een resultaat *je* of *jij* al dan niet een generieke betekenis heeft, heb ik de volgende principes toegepast:

Je of *jij* is generiek als er (1) in de zin en context geen concrete persoon wordt aangesproken, (2) *je* of *jij* in de zin vervangen kan worden door *men*, (3) wat er gezegd wordt algemeen geldend is.

Deze principes zijn gebaseerd op de ANS-definitie van *men*. Over dit persoonlijk voornaamwoord vermeldt de ANS namelijk dat het *gebruikt wordt om vaag, in het algemeen te verwijzen naar personen*. Deze definitie wordt gevolgd door de opmerking dat op een vergelijkbare manier ook *ze*, *je*, *ge* en *we* gebruikt kunnen worden. (E-ANS: *Inleiding* op het gebruik van *men*, *ze*, *je*, *ge* en *we*) In uitingen waar *je* dus in een generieke betekenis wordt gebruikt, wordt er alleen vaag en in het algemeen verwezen naar een persoon.

Met deze drie principes is het mogelijk om uitingen die generiek, algemeen bedoeld zijn te onderscheiden van specifieke uitingen die voor één persoon bedoeld zijn. Ter illustratie hiervan een voorbeeld uit het corpus. In een advertentie komt de volgende uiting voor:

- (5) Nu kan je kiezen! Voor f 22,50 à contant een splinternieuw hoogarm naaimachine (De Telegraaf, *Advertentie*, 17-06-1905)

In dit voorbeeld wordt geen concreet persoon aangesproken, maar wordt de lezer in het algemeen aangesproken. *Je* kan hier vervangen worden voor *men*, en dat is een indicatie dat deze uiting algemeen geldend is. Iedere lezer kan kiezen om voor 22,50 gulden een naaimachine te kopen. Deze zin is dus een voorbeeld van generiek gebruik van *je*.

Van de acht afzonderlijke zoektermen waren de varianten *je kan*, *je zal*, *kan je* en *zal je* in bijna elke krant hoogfrequent. In de vergelijking van *je kan* met *je kunt* heb ik steeds alle resultaten bij het onderzoek betrokken. Bij het onderscheiden van het semantisch verschil was het nodig om meer in detail naar de resultaten te kijken. Bij de hoogfrequente varianten was het vanwege het feit dat dit onderscheid met de hand per resultaat gemaakt moest worden niet haalbaar om alle resultaten te bekijken. In het geval van de hoogfrequente varianten heb ik daarom bij het onderscheiden van generiek en specifiek gebruik steeds een steekproef genomen. Als de variant in de corpora meer dan 200 hits opleverde, heb ik steeds een steekproef genomen van 150 willekeurige hits. Bij de varianten die minder dan 200 hits opleverden heb ik steeds alle hits bij het onderzoek betrokken. Binnen deze hits heb ik dubbele voorkomens en voorkomens die door een slechte OCR-kwaliteit toch geen hit bleken te zijn (wat vooral het geval was in de resultaten van 1900 tot 1910) uit de resultaten verwijderd. Ook heb ik het veelvuldig voorkomende *Je zal het maar hebben*, de naam van een hedendaags televisieprogramma, niet in de resultaten opgenomen.

Een probleem dat bij het extraheren van resultaten naar boven kwam, is de ruis die ontstaat in de resultaten door zinnen als *Het zal je maar gebeuren* en *..dat ik je kan geven*. Deze zinnen zijn geen resultaat voor de combinatie van *je + kan* of *je + zal*, maar hebben een ander onderwerp, in dit geval *het* en *ik*. Doordat in deze gevallen *je* en *zal* of *kan* wel naast elkaar staan in een zin, is het niet mogelijk om deze ruis te voorkomen door bijvoorbeeld andere zoektermen te hanteren. Deze gevallen van ruis waren dan ook niet te voorkomen. In de algemene vergelijking van *je kan* en *je zal* was het niet mogelijk om alle ruis uit de duizenden resultaten te filteren. In de detailanalyse van het semantisch verschil zijn de resultaten met ruis wel uit het geheel gefilterd, zodat percentages alleen betrekking hebben op de 'echte', bruikbare data.

4. Resultaten

Nu de opzet en werkwijze van het onderzoek duidelijk is geworden, kunnen de resultaten uiteen gezet worden. In dit hoofdstuk worden allereerst de resultaten gepresenteerd van het gebruik van *kunnen* en *zullen* in de tweede persoon tussen 1900 en 2010 met de nadruk op de ontwikkeling door de tijd heen (4.1). Vervolgens komt in paragraaf 4.2 het mogelijke semantische verschil aan de orde, gevolgd door een bespreking van de regionale verschillen (4.3). Afsluitend wordt het mogelijke verschil tussen Nederland en België besproken in 4.5.

4.1 Het gebruik van *kunnen* en *zullen* in de tweede persoon enkelvoud tussen 1900 en 2010

In het literatuuroverzicht is naar voren gekomen dat *je kan* en *je zal* in de inverse vorm al voorkwamen in de zeventiende eeuw. In de achttiende eeuw zijn de eerste voorkomens te vinden van *je kan* en *je zal* in de reguliere zinsvolgorde, maar pas aan het eind van de negentiende eeuw wordt het gebruik gesignaleerd door een taalkundige. In het corpus van kranten komen de vormen tussen 1900 en 1910 al volop voor.

4.1.1 *Kunnen* in de Telegraaf, Leeuwarder Courant en Nieuwsblad van het Noorden

De ontwikkeling van *kunnen* door de tijd heen is goed te zien in de resultaten van De Telegraaf, het Nieuwsblad van het Noorden en de Leeuwarder Courant. Van deze kranten is in alle tijdvakken van dit onderzoek data beschikbaar. In Tabel 4 zijn de resultaten van de voorkomens van *je kan* vs. *je kunt* in absolute getallen en procenten zichtbaar gemaakt voor de drie tijdvakken van dit onderzoek en in de drie genoemde kranten.

	Je kan ⁴	Je kunt ⁵	Totaal
1900 – 1910	1534	2250	3784
%	40,5	59,5	100
1950 – 1960	1996	9097	11093
%	18,0	82,0	100
2000 – 2010	14476	124668 ⁶	139144
%	10,4	89,6	100

Tabel 4: Voorkomens van *je kan* vs. *je kunt* tussen 1900 - 2010 in de Telegraaf, Nieuwsblad van het Noorden en de Leeuwarder Courant in absolute aantallen en in procenten

4 Met inbegrip van *kan je* en *jij kan*

5 Met inbegrip van *kun je* en *jij kunt*

6 Deze aantallen zijn gebaseerd op een betrouwbare schatting vanwege de beperkingen van het corpus bij het verwerken van grote aantallen. De schatting is gemaakt op basis van het aantal voorkomens per maand. Dit aantal is omgerekend naar het aantal per jaar, en vervolgens naar het aantal per tien jaar.

In deze tabel wordt zichtbaar dat *je kan* in 1900 – 1910 in ruim 40 procent van de gevallen wordt toegepast, tegenover bijna 60 procent *je kunt*. Deze percentages liggen vrij dicht bij elkaar in vergelijking met de percentages van het tweede en het derde tijdvak. In het tweede tijdvak komt *je kan* namelijk slechts voor in 18 procent van de resultaten, tegenover 82 procent *je kunt*. In 2000 tot 2010 wordt *je kan* slechts in ruim 10 procent van de resultaten toegepast, tegenover bijna 90 procent *je kunt*. Door de tijd heen is er in deze kranten dus een afname zichtbaar in het gebruik van *je kan* ten gunste van *je kunt*. Deze ontwikkeling is opvallend, omdat het recent onderzoek van Bennis & Hinskens (2014) juist stelt dat *je kan* is doorgedrongen tot het Algemeen Nederlands (Bennis en Hinskens 2014, 159). Uit deze resultaten blijkt dat *je kan* wel aanwezig is in de schrijftaal, maar dat het gebruik ervan toch afneemt.

Maar zoals in hoofdstuk 3 al naar voren kwam zijn er vier varianten van *kunnen* in de tweede persoon enkelvoud. Naast *je kan* is er ook een *kan je*, en ook nog een *jij kan* en een *kan jij*. Hoe ontwikkelt de inverse variant van *je kan* zich door de tijd heen ten opzichte van *kun je* en ten opzichte van de varianten in de “gewone” zinsvolgorde? In Tabel 5 is deze ontwikkeling zichtbaar gemaakt.

	Je kan	Je kunt	Kan je	Kun je	Totaal
1900 – 1910	197	1325	1337	925	3784
%	5,2	35,0	35,3	24,5	100
1950 – 1960	450	4380	1546	4717	11093
%	4,1	39,5	13,9	42,4	100
2000 – 2010	5265	55263 ⁷	9211	69405 ⁸	139144
%	3,8	39,7	6,6	49,9	100

Tabel 5: Voorkomens van *je kan* en *kan je* vs. *je kunt* en *kun je*⁹ tussen 1900 - 2010 in de Telegraaf, Nieuwsblad van het Noorden en de Leeuwarder Courant in absolute aantallen en in procenten

Het eerste dat opvalt in deze resultaten is dat de inverse variant *kan je* veel vaker voorkomt dan *je kan*. Zeker in het tijdvak 1900 tot 1910 is het verschil opvallend, *kan je* is daar verantwoordelijk voor ruim 35 procent van de resultaten tegenover 5 procent voor *je kan*, maar door de tijd heen neemt het verschil af. In 2000 tot 2010 is het absolute verschil in de resultaten nog wel zichtbaar, maar procentueel liggen de aantallen dicht bij elkaar. Toch laten deze resultaten wel zien dat *kan* als variant voor de tweede persoon enkelvoud van *kunnen* door de tijd heen voornamelijk wordt toegepast bij de inverse zinsvolgorde. De ontwikkeling van *kun* wijkt daar duidelijk van af, want in 1900 tot 1910 komt *je kunt* ruim 10 procent vaker voor dan *kun je*. In 1950 tot 1960 zijn

7 Deze aantallen zijn gebaseerd op een betrouwbare schatting vanwege de beperkingen van het corpus bij het verwerken van grote aantallen. Deze schatting is verantwoord in voetnoot 6.

8 Deze aantallen zijn gebaseerd op een betrouwbare schatting vanwege de beperkingen van het corpus bij het verwerken van grote aantallen. Deze schatting is verantwoord in voetnoot 6.

9 Met inbegrip van respectievelijk *jij kan*, *jij kunt*, *kan jij* en *kun jij*

de aantallen ongeveer gelijk, en pas in 2000 tot 2010 komt de variant *kun je* met tien procent verschil vaker voor dan *je kunt*. Beide varianten maken dus een geheel eigen ontwikkeling door. Wel bevestigen deze cijfers dat *kunt* in beide zinsvolgordes de overhand neemt op *kan*.

De variant van *kunnen* in de tweede persoon enkelvoud die nu nog niet besproken is, is de variant met *jij*. Hoe ontwikkelt *jij kan* zich ten opzichte van *je kan*, en hoe zit het met *jij kunt* en *je kunt*? In onderstaande tabel is deze ontwikkeling zichtbaar gemaakt.

	Je kan	Je kunt	Jij kan	Jij kunt	Totaal
1900 – 1910	1458	2122	76	128	3784
%	38,5	56,1	2,0	3,4	100
1950 – 1960	1864	8733	132	364	11093
%	16,8	78,7	1,2	3,3	100
2000 – 2010	14224	124000*	252	668	139144
%	10,2	89,1	0,2	0,5	100

Tabel 6: Voorkomens van *je kan* en *jij kan* vs. *je kunt* en *jij kunt*¹⁰ tussen 1900 - 2010 in de Telegraaf, Nieuwsblad van het Noorden en de Leeuwarder Courant in absolute aantallen en in procenten

Ook deze cijfers bevestigen dat de variant *kunt* door de tijd heen de voorkeur krijgt boven *kan* in het taalgebruik in kranten. Daarnaast wordt ook zichtbaar dat de gereduceerde vorm *je* veel vaker wordt gebruikt dan de volle vorm *jij*. Dit verschijnsel komt zowel naar voren bij *kan* als bij *kunt*. De resultaten van *jij kan* en *jij kunt* zijn in 1900 tot 1910 samen nauwelijks genoeg voor 5 procent van het totaal, en laten door de tijd heen ook een vergelijkbare ontwikkeling zien. Het absolute aantal van beide neemt toe, maar het procentuele aantal neemt af. De keuze voor *je* of *jij* lijkt in dit geval geen relatie te hebben met de keuze voor *kan* of *kunt*.

10 Met inbegrip van respectievelijk *kan je*, *kun je*, *kan jij* en *kun jij*

4.1.2 Zullen in de Telegraaf, Leeuwarder Courant en Nieuwsblad van het Noorden

In deze paragraaf komt de ontwikkeling van *zullen* tussen 1900 en 2010 in de Telegraaf, Leeuwarder Courant en het Nieuwsblad van het Noorden aan de orde. In Tabel 7 zijn de resultaten van *je zal* vs. *je zult* in absolute getallen en in procenten weergegeven.

	Je zal ¹¹	Je zult ¹²	Totaal
1900 – 1910	1789	1633	3422
%	52,3	47,7	100
1950 – 1960	2073	3019	5092
%	40,7	59,3	100
2000 – 2010	2950	6920	9870
%	29,9	70,1	100

Tabel 7: Voorkomens van *je zal* vs. *je zult* tussen 1900 - 2010 in de Telegraaf, Nieuwsblad van het Noorden en de Leeuwarder Courant in absolute aantallen en in procenten

Deze resultaten laten zien dat *je zal* in 1900 tot 1910 met 52,3 procent bijna 5 procent vaker gebruikt wordt dan *je zult* in de drie genoemde kranten. In 1950 tot 1960 is dat percentage afgenomen tot ruim 40 procent, en in 2000 tot 2010 is het nog verder gedaald tot bijna 30 procent. Het gebruik van *je zult* neemt dus door de tijd heen toe, een trend die ook zichtbaar was bij *kunnen*. Toch komt *je zal* in vergelijking met *je kan* vaker voor: in 2000 tot 2010 is deze variant goed voor bijna 30 procent van de resultaten, terwijl *je kan* in dezelfde periode slechts goed is voor ruim 10 procent van het totale aantal resultaten. *Je zult* heeft dus meer concurrentie te duchten van *je zal* dan *je kunt* van *je kan*.

Als we kijken naar de cijfers van *je zal* en *je zult* in vergelijking met de varianten met inverse zinsvolgorde, zichtbaar gemaakt in Tabel 8, dan maken ook deze cijfers duidelijk dat de varianten met inverse woordvolgorde veel vaker gebruikt worden dan de varianten met de reguliere zinsvolgorde.

Maar naast dit verschijnsel, dat ook bij *kunnen* zichtbaar was, laten deze cijfers nog iets anders zien. De percentages maken duidelijk dat *je zult* en *zul je* in elk tijdvak vaker gebruikt worden dan *je zal* en *zal je*. In het geval van *zal je* en *zul je* neemt het verschil in percentage door de tijd heen toe ten gunste van de laatstgenoemde. Bij *je zal* en *je zult* is echter te zien dat het percentage van *je zal* tussen 2000 en 2010 weer met enkele procenten toeneemt.

11 Met inbegrip van *zal je* en *jij zal*

12 Met inbegrip van *zul je* en *jij zult*

	Je zal	Je zult	Zal je	Zul je	Totaal
1900 – 1910	145	1221	1644	412	3422
%	4,2	35,7	48,1	12,0	100
1950 – 1960	198	1698	1875	1321	5092
%	3,9	33,4	36,8	25,9	100
2000 – 2010	705	2902	2245	4018	9870
%	7,1	29,4	22,8	40,7	100

Tabel 8: Voorkomens van *je zal* en *zal je* vs. *je zult* en *zul je*¹³ tussen 1900 - 2010 in de Telegraaf, Nieuwsblad van het Noorden en de Leeuwarder Courant in absolute aantallen en in procenten

Tabel 8 laat zelfs zien dat *je zal* ruim 3 procent toeneemt terwijl *je zult* met dat zelfde percentage afneemt. Het lijkt erop dat er dus toch weer taalgebruikers zijn die de keuze maken om de variant *je zal* te gebruiken in plaats van *je zult*. Of dit een nieuwe ontwikkeling wordt is nog niet te zeggen, dat zal de tijd uit moeten wijzen.

De variant van *zullen* in de tweede persoon enkelvoud die nu nog besproken moet worden, is de variant met *jij*. Ontwikkelt *je zal* zich anders dan *jij zal*, en *je zult* zich anders dan *jij zult*? In Tabel 9 zijn de resultaten van deze varianten op een rij gezet.

	Je zal	Je zult	Jij zal	Jij zult	Totaal
1900 – 1910	1737	1525	52	108	3422
%	50,8	44,5	1,5	3,2	100
1950 – 1960	2034	2828	39	191	5092
%	39,9	55,5	0,8	3,8	100
2000 – 2010	2881	6837	69	83	9870
%	29,2	69,3	0,7	0,8	100

Tabel 9: Voorkomens van *je zal* en *jij zal* vs. *je zult* en *jij zult*¹⁴ tussen 1900 - 2010 in de Telegraaf, Nieuwsblad van het Noorden en de Leeuwarder Courant in absolute aantallen en in procenten

Deze cijfers maken duidelijk dat in het gebruik van *zullen* in de tweede persoon enkelvoud, net als bij *kunnen*, de gereduceerde vorm *je* de voorkeur geniet boven *jij*. Dit geldt voor zowel *zal* als *zult*, de percentages voor beide varianten met de volle vorm nemen door de tijd heen af en ten gunste van *je zult*. Het gebruik van *je zal* neemt, zoals al eerder duidelijk werd, af. Deze data laten ook zien dat de keuze voor *je* of *jij* geen relatie lijkt te hebben te hebben met de keuze voor *zal* of *zult*.

13 Met inbegrip van respectievelijk *jij zal*, *jij zult*, *zal jij* en *zul jij*

14 Inclusief de varianten in de inverse zinsvolgorde

4.1.3 Kunnen in het Algemeen Handelsblad en Limburgs Dagblad

Van het Algemeen Handelsblad/NRC Handelsblad en het Limburgs Dagblad zijn in twee tijdvakken van dit onderzoek data beschikbaar. Het Algemeen Handelsblad/NRC Handelsblad (in het vervolg NRC genoemd) kan onderzocht worden in de periode 1900-1910 en 2000-2010, het Limburgs Dagblad in de periode 1950-1960 en 2007-2010. Ook bij deze dagbladen is het dus mogelijk om een ontwikkeling door de tijd heen te bekijken. In Tabel 10 is de ontwikkeling van *je kan* vs. *je kunt* in de genoemde kranten te zien.

	Je kan ¹⁵	Je kunt ¹⁶	Totaal
Algemeen Handelsblad/ NRC			
1900 – 1910	683	1297	1980
%	34,5	65,5	100
2000 – 2010	5900	29534	35434
%	16,6	83,4	100
Limburgs Dagblad			
1950 – 1960	353	1952	2305
%	15,3	84,7	100
2007 – 2010	759	11197	11956
%	6,4	93,6	100

Tabel 10: Voorkomens van *je kan* vs. *je kunt* tussen 1900 - 2010 in het Algemeen Handelsblad/NRC en Limburgs Dagblad in absolute aantallen en in procenten

Ook deze cijfers laten de afname van het gebruik van *je kan* en de toename van het gebruik van *je kunt* zien. Wat absolute aantallen betreft neemt het gebruik van beide varianten toe, maar procentueel gezien neemt het gebruik van *je kan* af. Het NRC en het Limburgs Dagblad ontwikkelen zich door de tijd heen op een verschillende manier. Komt het percentage voorkomens van *je kan* in het NRC in de periode 2000 tot 2010 uit op 16,6 procent, in het Limburgs Dagblad begint het percentage van *je kan* in de periode 1950 tot 1960 ongeveer met datzelfde getal. In het NRC wordt *je kan* in beginsel dus meer gebruikt dan in het Limburgs Dagblad. Of regionale verschillen hierbij nog een rol spelen, komt aan de orde in paragraaf 4.3.

Als we kijken naar *je kan* en *je kunt* in reguliere zinsvolgorde versus de varianten in inverse zinsvolgorde, dan wordt duidelijk dat deze zich divers ontwikkelen. In Tabel 11 zijn de cijfers van de resultaten in het NRC opgenomen, in Tabel 12 de cijfers van het Limburgs dagblad. Tabel 11 laat zien dat het gebruik van *je kan* door de tijd heen

¹⁵ Met inbegrip van *kan je* en *jij kan*

¹⁶ Met inbegrip van *kun je* en *jij kunt*

eigenlijk nauwelijks afneemt in het NRC, maar dat de grootste afname plaatsvindt bij de variant *kan je*. Verder wordt duidelijk dat *je kunt* nauwelijks toeneemt, in tegenstelling tot *kun je*, dat in een eeuw ruim 15 procent toeneemt.

	Je kan	Je kunt	Kan je	Kun je	Totaal
1900 – 1910	141	676	542	6,21	1980
%	7,1	34,1	27,4	31,4	100
2000 – 2010	2456	12778	3444	16756	35434
%	6,9	36,1	9,7	47,3	100

Tabel 11: Voorkomens van *je kan* en *kan je* vs. *je kunt* en *kun je*¹⁷ tussen 1900 - 2010 in het NRC in absolute aantallen en in procenten

De ontwikkeling van het Limburgs Dagblad is anders dan de ontwikkeling van het NRC, zo blijkt uit Tabel 12. *Je kan* laat tussen 1950 en 2010 een kleine toename zien in voorkomen, terwijl *je kunt* afneemt in die periode. Het gebruik van *kan je* neemt ook af, terwijl *kun je* met precies 13 procent toeneemt.

	Je kan	Je kunt	Kan je	Kun je	Totaal
1950 – 1960	54	933	299	1019	2305
%	2,3	40,5	13,0	44,2	100
2007 – 2010	332	4357	427	6840	11956
%	2,8	36,4	3,6	57,2	100

Tabel 12: Voorkomens van *je kan* en *kan je* vs. *je kunt* en *kun je*¹⁸ tussen 1950 - 2010 in het Limburgs Dagblad in absolute aantallen en in procenten

Deze cijfers bevestigen wel dat de varianten met inverse zinsvolgorde zich anders gedragen en ontwikkelen dan de varianten in reguliere zinsvolgorde. Beide kranten laten dit zien en ook de resultaten uit 4.1.1 wijzen in die richting. Of er bij deze kranten mogelijk nog een verschil is in ontwikkeling tussen *jij kan* zich ten opzichte van *je kan*, en *jij kunt* en *je kunt*, wordt zichtbaar in Tabel 13 en 14.

	Je kan	Je kunt	Jij kan	Jij kunt	Totaal
1900 – 1910	618	1221	65	76	1980
%	31,2	61,7	3,3	3,8	100
2000 – 2010	5777	29313	123	221	35434
%	16,3	82,7	0,4	0,6	100

Tabel 13: Voorkomens van *je kan* en *jij kan* vs. *je kunt* en *jij kunt* tussen 1900 - 2010 in het NRC in absolute aantallen en in procenten

17 Met inbegrip van respectievelijk *jij kan*, *jij kunt*, *kan jij* en *kun jij*

18 Met inbegrip van respectievelijk *jij kan*, *jij kunt*, *kan jij* en *kun jij*

	Je kan	Je kunt	Jij kan	Jij kunt	Totaal
1950 – 1960	346	1887	7	65	2305
%	15,0	81,9	0,3	2,8	100
2007 – 2010	751	11146	7	51	11956
%	6,3	93,2	0,1	0,4	100

Tabel 14: Voorkomens van *je kan* en *jij kan* vs. *je kunt* en *jij kunt* tussen 1950 - 2010 in het Limburgs Dagblad in absolute aantallen en in procenten

Het beeld dat hierin naar voren komt is vergelijkbaar met het resultaat uit Tabel 5. De varianten van *kunnen* in de tweede persoon enkelvoud met de volle vorm van *je* worden zelden gebruikt in het NRC en Limburgs Dagblad. De ontwikkeling van *jij kan* en *jij kunt* loopt parallel, zowel in Tabel 13 als 14. De keuze voor *je* of *jij* lijkt ook bij deze kranten geen relatie te hebben met de keuze voor *kan* of *kunt*. Deze resultaten bevestigen verder ook weer het beeld van een afname in het voorkomen van *je kan* ten gunste van *je kunt*.

4.1.4 Zullen in het Algemeen Handelsblad en Limburgs Dagblad

In deze deelparagraaf wordt de ontwikkeling van de tweede persoon enkelvoud van *zullen* in het NRC en Limburgs Dagblad beschreven. Tabel 15 laat zien hoe de ontwikkeling van *je zal* en *je zult* in de genoemde kranten verloopt.

	Je zal ¹⁹	Je zult ²⁰	Totaal
Algemeen Handelsblad/ NRC			
1900 – 1910	837	802	1639
%	51,1	49,9	100
2000 – 2010	976	1617	2593
%	37,6	62,4	100
Limburgs Dagblad			
1950 – 1960	444	549	993
%	44,7	55,3	100
2007 – 2010	211	843	1054
%	20,0	80,0	100

Tabel 15: Voorkomens van *je zal* vs. *je zult* tussen 1900 - 2010 in de het Algemeen Handelsblad/NRC en Limburgs Dagblad in absolute aantallen en in procenten

¹⁹ Met inbegrip van *zal je* en *jij zal*

²⁰ Met inbegrip van *zult je* en *jij zult*

In het NRC van 1900 tot 1910 komen *je zal* en *je zult* ongeveer even vaak voor. Honderd jaar later is dit echter niet meer zo, de verhouding is dan circa 40 procent tegenover 60 procent geworden. *Je zal* is hierin de variant waarvan het voorkomen afneemt, het gebruik van *je zult* neemt toe. In de cijfers van het Limburgs Dagblad is deze ontwikkeling ook zichtbaar, maar de toename van het gebruik van *je zult* is daar wat rigoureuzer. In de periode 2000 tot 2010 is het percentage van *je zal* namelijk slechts 20 procent, tegenover 80 procent van *je zult*. De eerder besproken resultaten van de Telegraaf, Nieuwsblad van het Noorden en de Leeuwarder Courant liggen wat percentage betreft precies tussen de percentages van het NRC en Limburgs Dagblad in met 30 procent voorkomens van *je zal* en 70 procent van *je zult* in de periode 2000 tot 2010.

Als we kijken naar de resultaten van *je zal* en *je zult* in vergelijking met de varianten in de inverse zinsvolgorde, dan wordt in Tabel 16 en 17 duidelijk dat deze varianten allen een eigen ontwikkeling doormaken.

	Je zal	Je zult	Zal je	Zul je	Totaal
1900 – 1910	100	542	737	260	1639
%	6,1	33,1	45,0	15,9	100
2000 – 2010	252	694	724	923	2593
%	9,7	26,8	27,9	35,6	100

Tabel 16: Voorkomens van *je zal* en *zal je* vs. *je zult* en *zul je*²¹ tussen 1900 - 2010 in het NRC in absolute aantallen en in procenten

Zoals al eerder naar voren kwam komen de varianten met inverse woordvolgorde vaker voor dan de varianten met de reguliere zinsvolgorde. In de resultaten van beide kranten is dit zichtbaar. Tabel 16 laat verder zien dat het gebruik van *je zal* in het NRC tussen 1900 en 2010 procentueel iets toeneemt, terwijl het gebruik van *je zult* afneemt. Bij de inverse woordvolgorde is de ontwikkeling juist omgekeerd, *zal je* neemt procentueel af en *zul je* neemt procentueel toe. De verschillende ontwikkeling van deze vier varianten laat zien dat woordvolgorde er wel degelijk toe doet in de keuze voor *zal* of *zult*.

	Je zal	Je zult	Zal je	Zul je	Totaal
1950 – 1960	47	297	397	252	993
%	4,7	29,9	40,0	25,4	100
2000 – 2010	36	348	175	495	1054
%	3,4	33,0	16,6	47,0	100

Tabel 17: Voorkomens van *je zal* en *zal je* vs. *je zult* en *zul je*²² tussen 1950 - 2010 in het Limburgs Dagblad in absolute aantallen en in procenten

21 Met inbegrip van respectievelijk *jij zal*, *jij zult*, *zal jij* en *zul jij*

22 Met inbegrip van respectievelijk *jij zal*, *jij zult*, *zal jij* en *zul jij*

In de resultaten van het Limburgs Dagblad lijkt dit echter niet zo te zijn, het gebruik van *zal* is in deze resultaten over het algemeen op zijn retour. Zowel het percentage van *je zal* als *zal je* neemt af, voornamelijk ten gunste van *zul je*. Opvallend is dat het gebruik van *je zult* niet heel erg toeneemt maar dat het vooral de variant *zul je* is die vaker toegepast wordt. Het verband tussen woordvolgorde en de keuze voor *zal* of *zult* is in deze cijfers echter niet zichtbaar. Het Limburgs Dagblad onderscheidt zich hiermee van de andere kranten, waarbij wel duidelijk zichtbaar was dat *je zal* en *zal je* zich verschillend ontwikkelen.

Rest nu nog de vraag of bij deze kranten *je zal* zich anders ontwikkelt dan *jij zal*, en *je zult* anders dan *jij zult*. In Tabel 18 en 19 zijn de resultaten weergegeven van de voorkomens van de varianten *je zal*, *je zult*, *jij zal* en *jij zult*.

	Je zal	Je zult	Jij zal	Jij zult	Totaal
1900 – 1910	813	746	24	56	1639
%	49,6	45,5	1,5	3,4	100
2000 – 2010	962	1583	14	34	1593
%	37,1	61,1	0,5	1,3	100

Tabel 18: Voorkomens van *je zal* en *jij zal* vs. *je zult* en *jij zult*²³ tussen 1900 - 2010 in het NRC in absolute aantallen en in procenten

Deze cijfers laten zien dat ook in het NRC *jij zal* en *jij zult* niet veel toegepast worden. Sinds de periode 1900 tot 1910 is zowel het absolute aantal als het procentuele aantal voorkomens afgenomen, ten gunste van de variant *je zult*. Ook in deze resultaten is de afname van het gebruik van *je zal* zichtbaar.

	Je zal	Je zult	Jij zal	Jij zult	Totaal
1950 – 1960	435	514	9	35	993
%	43,8	51,8	0,9	3,5	100
2007 – 2010	208	835	3	8	1054
%	19,7	79,2	0,3	0,8	100

Tabel 19: Voorkomens van *je zal* en *jij zal* vs. *je zult* en *jij zult*²⁴ tussen 1950 - 2010 in het Limburgs Dagblad in absolute aantallen en in procenten

Een zelfde beeld komt naar voren in de resultaten van het Limburgs Dagblad, zichtbaar gemaakt in Tabel 19. Ook in die krant wordt de volle vorm *jij* niet veel toegepast voor de tweede persoon enkelvoud van *zullen*. De keuze voor *je* of *jij* heeft ook in deze kranten dus geen relatie met de keuze voor *kan* of *kunt*.

²³ Inclusief de varianten in de inverse zinsvolgorde

²⁴ Inclusief de varianten in de inverse zinsvolgorde

4.2 Semantisch verschil

Het door de ANS onderscheiden semantisch verschil bij *je kan* en *je zal* heeft te maken met de betekenis van *je*. Als *je* de algemeen verwijzende betekenis van *men* heeft, dan komt de combinatie van *je kan* en *je zal* ook in de standaardtaal voor. (E-ANS *kunnen* en *zullen*) Voor dit onderzoek was het dus van belang om deze generieke betekenis te onderscheiden van de specifieke betekenis, waarmee een persoon direct wordt aangesproken. De werkwijze die is toegepast bij het onderscheiden van deze twee betekenissen, is gemotiveerd in paragraaf 3.2.

Om vast te kunnen stellen of de constatering van de ANS over het generiek gebruik van *je kan* en *je zal* juist is, wordt in 4.2.1 en 4.2.2 eerst door middel van een steekproef het gebruik van *je kan* versus *je kunt* en *je zal* versus *je zult* vergeleken. Want, als *je kan* en *je zal* alleen in de standaardtaal voorkomen als *je* een generieke betekenis heeft, zal het dus zo zijn dat bij deze varianten het generiek gebruik veel hoger zal liggen dan bij *je kunt* en *je zult*. Als dit vastgesteld is, wordt in 4.2.3 en 4.2.4 dieper ingegaan op de specifieke kenmerken van het generiek en specifiek gebruik van *je* in *je kan* en *je zal*, omdat het semantisch verschil door de ANS alleen opgemerkt is bij deze varianten.

4.2.1 *Je kan* en *je kunt* in generieke of specifieke betekenis

In deze deelparagraaf worden de resultaten van *je kan* en *je kunt* in generieke en specifieke betekenis met elkaar vergeleken. Omdat het onderscheiden van de generieke of specifieke betekenis per geval met de hand moet uitgevoerd worden, is er voor gekozen om een steekproef te nemen uit de resultaten van de Telegraaf. De daarbij gevolgde werkwijze is gemotiveerd in paragraaf 3.2. In Tabel 20 zijn de resultaten van deze steekproef van de varianten *je kan*, *kan je* en *je kunt*, *kun je* weergegeven.

	Je kan, kan je	Je kunt, kun je
Absolute aantallen	256 ²⁵	300
1900 – 1910 generiek	94,9	92,7
Specifiek	5,1	7,3
Absolute aantallen	300	300
1950 – 1960 generiek	94,3	85,7
Specifiek	5,7	14,3
Absolute aantallen	300	300
2000 – 2010 generiek	99,3	99,7
Specifiek	0,7	0,3

Tabel 20: Resultaten van de steekproef van *je kan*, *kan je* en *je kunt*, *kun je* uit de Telegraaf, onderscheiden naar generieke of specifieke betekenis, in procenten

²⁵ Dit aantal wijkt af vanwege het kleinere aantal resultaten bij deze varianten.

Deze resultaten laten zien dat *je in je kan* en *kan je* in de periode 1900 tot 1910 en 1950 tot 1960 vaker generiek gebruikt wordt dan *je in je kunt* en *kun je*. In het eerste tijdvak is het verschil redelijk klein met ruim 2 procent meer generiek gebruik voor *je kan* en *kan je*. Dit verschil wordt door de tijd heen echter groter: in 1950 tot 1960 is het verschil bijna 10 procent. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een toename in het specifiek gebruik van *je in je kunt* en *kun je*. De percentages van *je kan* en *kan je* blijven in deze periode ongeveer gelijk ten opzichte van de percentages van deze varianten in 1900 tot 1910. Het is opvallend dat in de periode 2000 tot 2010 dit verschil volledig verdwenen is. In deze periode worden *je kan* en *kan je* 0,4 procent vaker specifiek gebruikt dan *je kunt* en *kun je*, maar de aantallen liggen zo dicht bij elkaar, dat het er op lijkt dat *je kan*, *kan je* en *je kunt*, *kun je* op een vergelijkbare manier generiek en specifiek gebruikt worden. Of dat ook het geval is bij *je zal*, *zal je* en *je zult*, *zul je* wordt duidelijk in de volgende paragraaf.

4.2.2 *Je zal* en *je zult* in generieke of specifieke betekenis

Ook in de resultaten van *je zal*, *zal je* en *je zult*, *zul je* zijn door middel van een steekproef de gevallen waarin *je* een generieke of specifieke betekenis heeft van elkaar onderscheiden. De aantallen en percentages van de steekproef zijn weergegeven in Tabel 21.

	Je zal, zal je	Je zult, zul je
Absolute aantallen	215 ²⁶	249 ²⁷
1900 – 1910 generiek	79,5	94,4
Specifiek	20,5	5,6
Absolute aantallen	300	300
1950 – 1960 generiek	90,7	67,7
Specifiek	9,3	32,3
Absolute aantallen	300	300
2000 – 2010 generiek	99,3	98,7
Specifiek	0,7	1,3

Tabel 21: Resultaten van de steekproef van *je zal* en *je zult* uit de Telegraaf, onderscheiden naar generieke of specifieke betekenis, in procenten

De percentages uit deze tabel laten zien dat het semantisch verschil bij *zullen* wel iets anders uitpakt dan bij *kunnen*. In de periode 1900 tot 1910 wordt *je* in de varianten *je zal* en *zal je* namelijk verrassend vaak specifiek gebruikt in vergelijking met *je* in *je zult* en *zul je*. In ruim 20 procent van de voorkomens van *je zal* en *zal je* wordt *je* specifiek gebruikt, terwijl dat bij *je zult* en *zul je* slechts ruim 5 procent is. In 1950 tot 1960 is de situatie echter compleet omgekeerd. In deze periode wordt *je* in *je zult* en *zul je* namelijk

²⁶ Dit aantal wijkt af vanwege het kleinere aantal resultaten bij deze varianten.

²⁷ Idem

ruim 20 procent vaker specifiek gebruikt dan *je in je zal* en *zal je*. *Zullen* onderscheidt zich hier mee duidelijk van *kunnen*. Maar waarom *je in je zult* en *zul je* ineens ruim 20 procent vaker specifiek gebruikt wordt dan *je in je zal* en *zal je*, wordt aan de hand van de data niet duidelijk. In de periode 2000 tot 2010 komen de percentages wel weer meer overeen met de percentages die in Tabel 20 naar voren kwamen. Het specifiek en generiek gebruik van *je in je zal*, *zal je* is wat percentage betreft vergelijkbaar geworden met de percentages van *je zult*, *zul je*.

Hiermee wordt duidelijk dat *je in* zowel *je kan* als *je zal* in de huidige tijd niet echt vaker generiek wordt gebruikt dan *je in je kunt* of *je zult*. De vier varianten gedragen zich op een vergelijkbare manier als het gaat om de toepassing van een generieke of specifieke betekenis. Maar, deze cijfers laten ook zien dat *je kan* en *je zal* in de huidige tijd ook met een specifieke betekenis van *je* gebruikt worden in de krant. In de volgende paragraaf wordt dieper ingegaan op het generiek en specifiek gebruik van *je in je kan* en *je zal*.

4.2.3 Het semantisch verschil bij *je kan* nader onderzocht

Omdat de ANS het semantisch verschil in gebruik alleen opmerkt bij de varianten *je kan* en *je zal*, wordt er in deze paragraaf dieper ingegaan op het specifieke en generieke gebruik van *je kan* in de resultaten van het corpus. In de resultaten van alle kranten die per periode beschikbaar zijn wordt wat meer in detail gekeken naar de manier waarop *je kan*, *kan je*, *jij kan* en *kan jij* generiek of specifiek gebruikt worden. Ook de varianten met de volle vorm *jij* worden in deze paragraaf dus nader onderzocht, om te kijken hoe deze varianten zich semantisch gedragen. Een voorbeeld van respectievelijk de generieke en specifieke betekenis van *je* en *jij* in de resultaten van het corpus is weergegeven in zin (6) en (7).

- (6) Nauwelijks zijn de controleurs echter verdwenen, of je kan weer bij de kistjesman terecht, om voor geld of op den pof je een stuk in den kraag te drinken. (Leeuwarder Courant, *De Kistjesman aan boord*, 24-11-1905)
- (7) Met Salata kan ik het ook wel! Zo keukenprinses, wat kan jij dan zo goed? (Nieuwsblad van het Noorden, *Advertentie*, 08-05-1856)

In zin (6) is er sprake van een generieke betekenis van *je*, omdat in dit geval *men* bij de *kistjesman* terecht kan, terwijl in zin (7) specifiek de *keukenprinses* wordt aangesproken in *kan jij*. In Tabel 22 wordt een overzicht gegeven van de resultaten van *je kan*, *jij kan* en de varianten met inverse woordvolgorde uit alle kranten, onderscheiden naar generieke of specifieke betekenis in de drie tijdvakken van dit onderzoek. Bij sommige varianten was het aantal resultaten zo groot, dat een handmatige analyse te arbeidsintensief was. In die gevallen is er een steekproef genomen van de resultaten. De resultaten waarbij dit het geval was, zijn in de tabel vet gedrukt.

	Je kan	Kan je	Jij kan	Kan jij
Absolute aantallen	213	462	37	99
1900 – 1910 generiek	69,0	73,8	0,0	0,0
Specifiek	31,0	26,2	100	100
Absolute aantallen	299	449	25	104
1950 – 1960 generiek	91,6	78,6	0,0	0,0
Specifiek	8,4	21,4	100	100
Absolute aantallen	985	1003	239	267
2000 – 2010 generiek	98,6	99,3	2,1	4,5
Specifiek	1,4	0,7	97,9	95,5

Tabel 22: Resultaten van de voorkomens van *je kan*, *kan je* etc. uit alle kranten, onderscheiden naar generieke of specifieke betekenis, absoluut en in procenten

Door deze cijfers wordt duidelijk dat tussen 1900 – 1910 de volle, benadrukte vormen *jij kan* en *kan jij* alleen in de specifieke betekenis gebruikt worden. In de resultaten komen geen gevallen voor waarin deze vormen generiek gebruikt worden. *Je kan* en *kan je* worden zowel specifiek gebruikt als generiek, maar het generiek gebruik heeft al de voorkeur in deze periode. Bij de steekproef van paragraaf 4.2.1 kwam dit niet naar voren, maar daarbij ging het om resultaten van één krant, terwijl hier de resultaten van alle kranten meegenomen zijn.

Een corpusvoorbeeld van *kan je* in een specifieke betekenis is weergegeven in zin (8). Het onderwerp in deze zin, de landlopers, worden concreet aangesproken.

- (8) Het stelsel van geven en nemen, ter zake toegepast, zou in zulk een geval moeten worden doorgevoerd en den ontslagen landloopers zou men de vermaning moeten meegeven: Zoek arbeid, dan zullen wij je voorloopig met rust laten, word je hulpbehoevend, dan kan je hier weer onder dak komen. (Algemeen Handelsblad, *Melaatschen ter Oostkust van Sumatra*, 13-08-1906)

In 1950 tot 1960 is een verandering zichtbaar in het gebruik van de varianten in de generieke betekenis. *Je kan* wordt ineens nog maar in ruim 8 procent van de gevallen specifiek gebruikt, tegenover bijna 92 procent generiek gebruik. *Kan je* gaat nog niet zo in deze ontwikkeling mee, het generiek gebruik is daar wel toegenomen, maar nog niet zoveel. De verdeling van generiek en specifiek gebruik was in de periode 1900 tot 1910 respectievelijk circa 75 procent versus 25 procent, en is in de periode 1950 tot 1960 ongeveer 80 versus 20 procent geworden. De varianten *jij kan* en *kan jij* worden nog steeds alleen specifiek gebruikt in de kranten. Een voorbeeld van generiek gebruik van *je kan* in deze periode, is weergegeven in zin (9).

- (9) Het hangt af van de genezing van Kruiver's knieblesure. Dezer dagen worden er van zijn knie opnieuw foto's gemaakt. „Het gaat naar mijn gevoel goed. Maar je kan er zo weinig van zeggen", vertelde Piet mij. (De Telegraaf, *Sport-dag-in-dag-uit*, 21-04-1959)

In de resultaten van 2000 tot 2010 blijkt dat de trend in de richting van de generieke betekenis heeft doorgezet. *Je kan* en *kan je* worden nog maar zelden specifiek gebruikt. *Jij kan* en *kan jij* worden met een overtuigend percentage nog wel steeds specifiek gebruikt, maar ook bij deze varianten is het generiek gebruik in opkomst. Verwonderlijk, omdat juist deze varianten met nadruk worden uitgesproken (door het gebruik van *jij*) en je dan zou verwachten dat er concreet iemand mee aangesproken wordt. In zin (10) een voorbeeld van de variant *kan jij* die in generieke betekenis wordt gebruikt.

- (10) "Stemmen is belangrijk. Met stemmen kan jij als zuster, moeder, oma invloed hebben op het beleid en op de toekomst van onze kinderen." (Trouw, *PvdA was bij Marokkaanse vrouwen veruit favoriet*, 23-11-2006)

Op dit moment zijn voorbeelden als zin (10) nog uitzonderingen in het corpus. Het is nog niet te zeggen of *jij kan* en *kan jij* een vergelijkbare ontwikkeling maken als de varianten met *je*, omdat deze varianten pas in 2000 tot 2010 in generieke betekenis voorkomen. De toekomst zal moeten uitwijzen of deze trend doorzet.

4.2.4 Het semantisch verschil bij *je zal* nader onderzocht

Ook in de resultaten van de varianten van *zullen* is onderscheid gemaakt tussen de generieke en specifieke betekenis. De resultaten daarvan zijn weergegeven in Tabel 23. Ook bij deze varianten was het aantal resultaten soms zo groot dat er een steekproef genomen moest worden. In de tabel zijn de desbetreffende aantallen vet gedrukt.

	Je zal	Zal je	Jij zal	Zal jij
Absolute aantallen	119	386	15	56
1900 – 1910 generiek	80,8	61,9	0,0	0,0
Specifiek	19,7	38,1	100	100
Absolute aantallen	124	378	15	23
1950 – 1960 generiek	76,6	75,1	6,7	0,0
Specifiek	23,4	24,9	93,3	100
Absolute aantallen	936	714	51	46
2000 – 2010 generiek	96,1	94,0	7,8	4,4
Specifiek	3,9	6,0	92,2	95,6

Tabel 23: Resultaten van *je zal*, *zal je* etc. onderscheiden naar generieke of specifieke betekenis, in procenten

In de periode 1900 – 1910 worden *jij zal* en *zal jij* alleen specifiek gebruikt in het corpus. Voor *zal je* geldt dat de verhouding tussen resultaten met een generieke en specifieke betekenis ongeveer 60 versus 40 procent is. Bij *je zal* ligt het aantal generieke voorkomens iets hoger met ruim 80 procent. Nog geen 20 procent van de voorkomens van deze variant heeft dus een specifiek gebruik van *je*. Dat is opmerkelijk, omdat in vergelijking met de resultaten uit Tabel 22 *je zal* dus meer in generieke betekenis voorkomt dan *je kan*. In de steekproef uit paragraaf 4.2.1 en 4.2.2 leek de verhouding tussen deze varianten in generieke betekenis omgekeerd te zijn, maar bij de resultaten uit alle kranten blijkt dus toch dat *je zal* in dit geval het voortouw neemt. Een voorbeeld van *jij zal* in de specifieke betekenis is te vinden in zin (11).

- (11) “Dat kunnen die menschen ommers niet betalen”, meende 'n ander. – “Ze verdiene meer as ik”. – “Wat za' je dááran liege.” – “Nou, en dan nog, wat 'n leve!” – “Zoo kwaad nog niet”. – “Jij zal 't hebbe. Je poote lam spelen voor 'n cent”. (Algemeen handelsblad, *Avonturen als straatmuzikant*, 10-09-1907)

Tussen 1950 en 1960 is een lichte verandering zichtbaar in het gebruik van de varianten met een generieke betekenis. Het specifiek gebruik van *zal je* neemt met bijna 15 procent af, maar het specifieke gebruik van *je zal* neemt met bijna 5 procent toe. Deze laatste ontwikkeling is niet direct te duiden aan de hand van de resultaten. Bij de volle, benadrukte varianten wordt *zal jij* nog steeds alleen maar specifiek gebruikt, maar *jij zal* wordt in enkele gevallen al generiek gebruikt. Het lijkt er dan dus toch op dat deze varianten door de tijd heen vaker generiek gebruikt gaan worden. In zin (12) is een voorbeeld uit het corpus te vinden waarin *zal je* generiek gebruikt wordt.

- (12) “Verder zal je geen huiselijker mens vinden dan de vinkenliefhebber”, zegt de kapelaan nog. „Vraagt dat hun vrouwen maar.” (Limburgs Dagblad, *Onbegrip rond de vinkensport*, 06-03-1952)

In de resultaten van 2000 tot 2010 blijkt dat de trend in de richting van de generieke betekenis heeft doorgezet. De omslag van specifieke naar generieke betekenis heeft bij *je zal* en *zal je* duidelijk tussen 1960 en 2000 plaatsgevonden. Deze varianten worden in ruim 95 procent van de gevallen generiek gebruikt, en ook bij de benadrukte, volle vormen wordt aan *jij* steeds vaker een generieke betekenis toegekend. *Jij zal* wordt al in bijna 10 procent van de gevallen generiek gebruikt, en bij de variant *zal jij* zijn in de resultaten ook al enkele voorbeelden te vinden van generiek gebruik. Een voorbeeld hiervan uit het corpus is weergegeven in zin (13).

- (13) “Het is makkelijk gezegd dat de krapte op de woningmarkt een tijdelijke zaak is die over een jaar of vijf grotendeels is opgelost. Maar jij zal maar net gaan studeren en verliefd worden als er geen huis is waarin je kan gaan samenwonen.” (Dagblad van het Noorden, *Kamernood vraagt snelle oplossingen*, 23-10-2001)

Het algemene beeld van deze periode is dus dat de generieke betekenis bij *zullen* vaker wordt toegepast dan de specifieke betekenis. Gezien de cijfers uit de eerdere tijdvakken lijkt dit in ieder geval de ontwikkeling te zijn van de varianten met *je*. De ontwikkeling die *jij* maakt is op dit moment nog niet goed te duiden, de tijd moet uitwijzen of de generieke betekenis ook bij de volle, benadrukte vorm de overhand neemt.

4.2.5 Vaste combinaties

Enkele eerder genoemde voorbeelden van voorkomens uit 2000 tot 2010, bijvoorbeeld zin (10) en (13), zijn typerend voor een heel scala van resultaten in het corpus, omdat blijkt dat deze varianten met een generieke betekenis gebruikt worden in vaste combinaties. In zin (13) is dat de combinatie *jij zal maar*, en in zin (10) *kan jij als*. Deze twee combinaties komen, voornamelijk met *je*, herhaaldelijk voor en altijd in de gevallen waarin *je kan*, *kan je* of één van de andere varianten een generieke betekenis hebben.

De voorkomens met de combinatie *je zal maar* blijken daarnaast vaak een negatieve connotatie te hebben, dat is zichtbaar in zin (14), en ook zin (15) is daar een goed voorbeeld van.

- (14) “Je zal tijdens een hoorzitting maar met je eigen gedeputeerde te maken krijgen! Dit kan vreemde toestanden geven.” (Brabants dagblad, *Column: Open zenuw*, 14-10-2006)

De negatieve connotatie in deze zin blijkt vooral uit de zin die volgt op de zin met *je zal ... maar*: *Dit kan vreemde toestanden geven*. In voorbeeld (13) is het de frase *als er geen huis is waarin je kan gaan samenwonen* die de negatieve connotatie van het geheel duidelijk maakt.

De combinatie *je kan als* of *kan je als* komt in de resultaten uit 2000 tot 2010 ook herhaaldelijk voor, voorbeeld (15) is daar een illustratie van. En in zin (16) is te zien dat er ook een combinatie mogelijk is van *je zal als* en *je zal maar*. *Als patiënt* is in dit voorbeeld een extra toevoeging die ook weggelaten kan worden. Dit maakt duidelijk dat *je zal maar* de basis vormt van de combinatie, en het optioneel is om de combinatie uit te breiden met *als*.

- (15) “Ik zou graag anders willen, maar je kan als Belcompany niet als enige veranderen.” (De Volkskrant, *'We hebben de mobiele beller grondig verpest'*; *Interview Paul Vreeburg*, 23-05-2008)

- (16) “Er wordt zelfs gedacht dat een faillissement wel verfrissend is. Je zal als patiënt maar in zo'n ziekenhuis liggen of als arts of verpleegkundige daar werkzaam zijn.” (Trouw, *Lezers, 'financiële waarden'*, 21-02-2009)

Na een korte inventarisatie in het corpus wordt duidelijk dat deze combinaties alleen voorkomen in de resultaten met de gereduceerde vorm *je* (met als enige uitzondering

voorbeeld (10) en (13)), en dat er bij deze resultaten in alle gevallen een generiek gebruik van *je* is. De varianten met inverse zinsvolgorde zijn verder buiten beschouwing gelaten, omdat het bij deze varianten ook mogelijk is dat er op de eerste zinsplaats een ander onderwerp staat. In het corpus is het niet mogelijk om de resultaten met een ander onderwerp dan *je* uit het geheel van resultaten te filteren, waardoor er heel veel ruis zou ontstaan. Het onderzoek naar vaste combinaties wordt dus beperkt tot de combinaties in de reguliere zinsvolgorde.

Om vast te stellen of het bij *je zal (als...) maar* en *je kan als* gaat om combinaties die echt vaste combinaties te noemen zijn, is het nodig om te kijken hoe vaak ze voorkomen in de resultaten uit het corpus. Hoe vaak komt *je zal (als ...) maar* voor in de resultaten van *je zal* en hoe vaak wordt de toevoeging *als* gebruikt in de resultaten van *je kan*? In het geval van *je kan als* blijkt dit mee te vallen, *je kan als* wordt 93 keer gebruikt op een totaal aantal resultaten van 11571. Procentueel is dat slechts 0,8 procent, en het is dus wel duidelijk dat er hier geen sprake is van een vaste combinatie. In het geval van *je zal* is dit echter een ander verhaal, *je zal (als...) maar* wordt 396 keer gebruikt in het totale aantal van 1503 voorkomens van *je zal*. Procentueel is dit 26,3 procent, en dat betekent dat 1 op de 4 voorkomens van *je zal* een voorkomen is met de toevoeging (*als*) *maar*. Het lijkt er dus op dat *je zal (als...) maar* wel een combinatie is die bekend is bij het grote publiek en in dit geval dus ook in kranten wordt gebruikt. Zoals al eerder naar voren kwam, lijken zinnen met deze combinatie een negatieve connotatie te hebben. Ook in zin (17) komt dit bijvoorbeeld naar voren.

- (17) “Het is nodig. De gedachte dat mensen hun huis niet kunnen verkopen is onverdraaglijk. Je zal maar van baan moeten veranderen, naar een verzorgingshuis gaan of het geld nodig hebben voor je pensioenvoorziening.”
(Dagblad van het Noorden, *Van der Laan op verkiezingstour*, 16-11-2009)

De combinatie van *je zal (als...) maar* is dus een taaluiting die vaak in kranten gebruikt wordt. Het valt niet binnen het bereik van dit onderzoek om hier dieper op in te gaan, maar het zou zeker interessant zijn om verder onderzoek te doen naar deze combinatie.

4.3 Regionale verschillen

De ANS signaleert in het gebruik van *je kan* en *je zal* een verschil tussen België en Nederland. Maar binnen de grenzen van Nederland is er ook veel diversiteit in taalgebruik. In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de mogelijkheid van regionale diversiteit in het gebruik van *je kan*, *je zal* en de andere varianten binnen Nederland. Het is mogelijk om de kranten die voor dit onderzoek gebruikt zijn in te delen in diverse regio's. De Leeuwarder Courant en het Nieuwsblad/Dagblad van het Noorden zijn kranten uit Friesland en Groningen en vormen daarmee samen regio Noord. Het Limburgs Dagblad en Brabants Dagblad zijn regionale kranten uit het Zuiden van Nederland, en vertegenwoordigen samen regio Zuid. De andere kranten, de Volkskrant, NRC Handelsblad, De Telegraaf en Trouw, zijn landelijke kranten die in deze paragraaf ook gezamenlijk aan de orde zullen komen. Omdat van het merendeel van de kranten

alleen data beschikbaar is van de periode 2000 tot 2010, zal het onderzoek naar regionale verschillen zich richten op de diversiteit in deze periode.

4.3.1 Regionale diversiteit in het gebruik van *kunnen*

Om een goede vergelijking te kunnen maken tussen de regio's Noord en Zuid en de landelijke kranten, zijn de resultaten van de diverse kranten samengevoegd. In Tabel 24 wordt een overzicht gegeven van de voorkomens van *je kan* versus *je kunt* in de verschillende regio's in de periode 2000 tot 2010.

	Je kan ²⁸	Je kunt ²⁹	Totaal
Regio Noord	9167	81971	91138
%	10,1	89,9	100
Regio Zuid	3744	49145	52889
%	7,1	92,9	100
Landelijke kranten	17885	120516	138401
%	12,9	87,1	100

Tabel 24: Voorkomens van *je kan* vs. *je kunt* in de diverse regio's in de periode 2000 tot 2010

Uit deze cijfers blijkt dat de kranten uit de regio Zuid *je kan* het minst gebruiken tussen 2000 en 2010. Zij kiezen er in bijna 93 procent van de gevallen voor om *je kunt* te gebruiken, slechts in 7 procent van de gevallen wordt *je kan* gebruikt. Opvallend is dat de landelijke kranten *je kan* nog het meest gebruiken: zij passen deze variant toe in bijna 13 procent van hun resultaten. Regio Noord zit wat gebruik van *je kan* betreft tussen de landelijke kranten en de regio Zuid in met ruim 10 procent. Toch liggen deze percentages over het geheel genomen relatief dicht bij elkaar. In Tabel 25 wordt duidelijk of dit ook het geval is als er onderscheid wordt gemaakt in zinsvolgorde: *je kan* en *kan je*, *je kunt* en *kun je*.

	Je kan	Kan je	Je kunt	Kun je	Totaal
Regio Noord	3380	5787	35871	46100	91138
%	3,7	6,3	39,4	50,6	100
Regio Zuid	1577	2167	19751	29394	52889
%	3,0	4,1	37,3	55,6	100
Landelijke kranten	6811	11074	50407	70109	138401
%	4,9	8,0	36,4	50,7	100

Tabel 25: Voorkomens van *je kan*, *kan je* vs. *je kunt* en *kun je* in de diverse regio's in de periode 2000 tot 2010

28 Met inbegrip van *kan je* en *jij kan*

29 Met inbegrip van *kun je* en *jij kunt*

Ook in deze cijfers is zichtbaar dat regio Zuid minder vaak *kan* gebruikt dan regio Noord en de landelijke kranten. *Kan je* wordt tussen 2000 en 2010 in de kranten uit deze regio zelfs de helft minder gebruikt dan in de landelijke kranten. Het verschil tussen regio Noord en regio Zuid is echter niet heel groot: *je kan* wordt in de kranten uit de regio Noord slechts 0,7 procent vaker gebruikt, en *kan je* 2,1 procent meer. Ook de percentages van het gebruik van *je kunt* en *kun je* liggen dicht bij elkaar. *Kun je* wordt door de kranten in de regio Zuid circa 5 procent vaker gebruikt dan in de regio Noord en de landelijke kranten. De andere percentages liggen erg dicht bij elkaar, er is geen categorie die er procentueel gezien uitspringt.

Misschien is dit wel het geval bij de cijfers van de varianten *je kan*, *jij kan* versus *je kunt* en *jij kunt*. In Tabel 26 zijn de resultaten van deze varianten voor de verschillende regio's weergegeven.

	Je kan	Jij kan	Je kunt	Jij kunt	Totaal
Regio Noord	8996	171	81516	455	91138
%	9,9	0,2	89,4	0,5	100
Regio Zuid	3690	54	48900	245	52889
%	7,0	0,1	92,4	0,5	100
Landelijke kranten	17538	347	119620	896	138401
%	12,7	0,3	86,4	0,6	100

Tabel 26: Voorkomens van *je kan*, *jij kan* vs. *je kunt* en *jij kunt* in de diverse regio's in de periode 2000 tot 2010

Deze resultaten maken duidelijk dat er tussen de varianten met vol of gereduceerd persoonlijk voornaamwoord geen grote verschillen zijn in de diverse regio's. De volle vorm *jij* wordt zowel met *kan* als *kunt* weinig toegepast, de percentages voorkomens van deze varianten zijn in de regio's en landelijk gezien vergelijkbaar. In de resultaten van *je kan* en *je kunt* zijn verder de verschillen te zien die ook al in Tabel 24 en 25 naar voren kwamen. Ook deze resultaten laten geen grote verschillen tussen de regio's en landelijke kranten zien.

Concluderend kan er dus gezegd worden dat de landelijke kranten *kan* iets meer toepassen dan de regionale kranten in de periode 2000 tot 2010. Het verschil is echter maximaal 5 procent in vergelijking met de regio die *je kan* het minst gebruikt, namelijk regio Zuid. De verschillen tussen regio Noord en regio Zuid onderling zijn erg klein zo niet verwaarloosbaar. De resultaten van *zullen* moeten uitwijzen of er mogelijk wel een verschil tussen regio's is, of dat dat voor deze werkwoorden niet het geval is.

4.3.2 Regionale diversiteit in het gebruik van *zullen*

In deze deelparagraaf wordt stilgestaan bij de regionale diversiteit in het gebruik van *zullen* in de periode 2000 tot 2010. Zijn er nog verschillen te ontdekken in het gebruik van *zullen*, regionaal of landelijk gezien? De cijfers die dit uitwijzen zijn weergegeven in Tabel 27.

	Je zal ³⁰	Je zult ³¹	Totaal
Regio Noord	1921	5184	7105
%	27,0	73,0	100
Regio Zuid	779	2760	3539
%	22,0	78,0	100
Landelijke kranten	3739	7330	11069
%	33,8	66,2	100

Tabel 27: Voorkomens van *je zal* vs. *je zult* in de diverse regio's in de periode 2000 tot 2010

Al eerder was duidelijk geworden dat *je zal* over het algemeen vaker in plaats van *je zult* gebruikt wordt dan *je kan* in plaats van *je kunt*. Ook deze cijfers laten dat zien voor de periode 2000 tot 2010. Wat echter opvallend is, is dat in deze resultaten zichtbaar is dat de landelijke kranten *je zal* gemiddeld vaker gebruiken dan de regionale kranten. Ten opzichte van regio Zuid gebruiken de landelijke kranten *je zal* ruim 11 procent meer, en ten opzichte van de regio Noord ruim 6 procent. De regionale kranten zijn dus strikter in het hanteren van *je zult* ten opzichte van de landelijke kranten. Regio Zuid past *je zult* het meest toe met 78 procent van het totale aantal resultaten. Dit komt overeen met de cijfers van *kunnen*, zoals in Tabel 24 naar voren kwam. De verschillen tussen Regio Zuid en Noord zijn hier echter, met 5 procent verschil in het toepassen van *je zal*, groter dan bij de resultaten van *kunnen*. In Tabel 28 is te zien of deze verschillen er ook zijn bij de varianten met inverse woordvolgorde.

	Je zal	Zal je	Je zult	Zul je	Totaal
Regio Noord	425	1496	2167	3017	7105
%	6,0	21,1	30,5	42,5	100
Regio Zuid	185	594	1159	1601	3539
%	5,2	16,8	32,7	45,2	100
Landelijke kranten	930	2809	3131	4199	11069
%	8,4	25,4	28,3	38,0	100

Tabel 28: Voorkomens van *je zal*, *zal je* vs. *je zult* en *zul je* in de diverse regio's in de periode 2000 tot 2010

30 Met inbegrip van *zal je* en *jij zal*

31 Met inbegrip van *zul je* en *jij zult*

In deze tabel komt naar voren dat in de periode 2000 tot 2010 de variant *zul je* zowel regionaal als landelijk het meest wordt gebruikt. *Je zult* volgt daarna, maar vooral bij de landelijke kranten valt het op dat het percentage van deze variant niet ver bij het percentage van *zal je* vandaan ligt. Deze beide varianten worden in de landelijke kranten in ruim 1 op de 4 gevallen toegepast. Dit bevestigt de eerdere observatie dat de regionale kranten strikter zijn in het toepassen van *zult* en *zul*. De kranten uit de regio Zuid geven hierin de toon aan met slechts ruim 20 procent gebruik van *zal*, de regio Noord sluit iets dichterbij de percentages van de landelijke kranten.

Naast de varianten met inverse zinsvolgorde zijn er ook nog de varianten met de volle vorm *jij* naast de gereduceerde vorm *je*. In Tabel 29 zijn de resultaten weergegeven van deze varianten in de diverse regio's in de periode 2000 tot 2010.

	Je zal	Jij zal	Je zult	Jij zult	Totaal
Regio Noord	1891	30	5126	58	7105
%	26,7	0,4	72,1	0,8	100
Regio Zuid	767	12	2736	24	3539
%	21,7	0,3	77,3	0,7	100
Landelijke kranten	3678	61	7190	140	11069
%	33,2	0,6	65,0	1,3	100

Tabel 29: Voorkomens van *je zal*, *jij zal* vs. *je zult* en *jij zult* in de diverse regio's in de periode 2000 tot 2010

Ook in deze cijfers wordt duidelijk dat de volle vorm *je* niet vaak gebruikt wordt voor de tweede persoon enkelvoud van *zullen*. In de landelijke kranten wordt *jij zult* en *jij zal* nog het meest gebruikt, maar de percentages liggen vrij dicht bij elkaar en blijven voor elke regio onder de 2 procent. Regio Zuid onderscheidt zich hier ook weer door het hoogste percentage in het gebruik van *je zult* en het laagste percentage in het gebruik van *je zal*.

Aan de hand van deze resultaten kan concluderend gezegd worden dat er een lichte regionale diversiteit is in het gebruik van *je zal* en *je zult* in de periode 2000 tot 2010. Dit verschil bestaat hierin dat in de regio Zuid *zal* iets minder vaak wordt toegepast dan *zult*, ten opzichte van de andere kranten. De landelijke kranten daarentegen gebruiken *zal* juist meer dan de regionale kranten dat doen, namelijk in ruim 1 op de 3 gevallen. De regionale kranten uit Limburg, Noord-Brabant, Groningen en Friesland zijn dus strikter in het toepassen van de originele variant voor de tweede persoon enkelvoud van *zullen*, namelijk *zult*.

4.4 Kunnen en zullen in België

Volgens de ANS worden *je kan* en *je zal* voor België niet als informeel beschouwd. Deze combinaties komen daar wel voornamelijk in de spreektaal voor, aldus de ANS. In deze paragraaf worden de resultaten van 3 Nederlandse, landelijke kranten (Trouw, De Volkskrant en NRC Handelsblad) vergeleken met de resultaten uit 3 Vlaamse kranten: De Standaard, Gazet van Antwerpen en De Morgen. Want, als *je kan* en *je zal* in België niet als informeel worden beschouwd, betekent dit dat deze varianten dan overvloedig in de Vlaamse kranten voorkomen, of wordt het gebruik ervan echt beperkt tot de spreektaal? Omdat van de Vlaamse kranten alleen data beschikbaar is uit de periode 2000 tot 2010, wordt deze vergelijking beperkt tot die periode. De keuze voor deze specifieke kranten is gebaseerd op het feit dat deze kranten landelijke kranten zijn, zowel in België als in Nederland, waardoor ze wat type krant betreft goed vergelijkbaar zijn.

4.4.1 Het gebruik van *kunnen* in België

In onderstaande tabel zijn de resultaten weergegeven van het gebruik van *je kan* en *je kunt* in de drie Nederlandse en de drie Vlaamse kranten die zojuist genoemd zijn.

	Je kan	Je kunt	Totaal
Nederlandse kranten	12670	94990	107660
<i>Procentueel</i>	<i>11,8</i>	<i>88,2</i>	<i>100</i>
Vlaamse kranten	98030	87951	185981
<i>Procentueel</i>	<i>52,7</i>	<i>47,3</i>	<i>100</i>

Tabel 30: Resultaten van *je kan* vs. *je kunt* in 3 Nederlandse en 3 Vlaamse kranten in de periode 2000 tot 2010

Deze cijfers laten opmerkelijke verschillen zien. Ten eerste wordt duidelijk dat *je kan* in België veel meer wordt gebruikt dan in Nederland. Het aantal voorkomens van deze variant in de Vlaamse kranten is namelijk bijna 8 keer zo groot dan het aantal Nederlandse voorkomens. Daarnaast wordt hier duidelijk dat, als het gebruik van *je kan* met *je kunt* vergeleken wordt, de Vlaamse kranten vaker *je kan* gebruiken dan *je kunt*. De percentages liggen redelijk dicht bij elkaar, maar *je kan* wordt in de Vlaamse kranten toch ruim 5 procent vaker gebruikt dan *je kunt*. In vergelijking met Nederland is hier een enorm verschil zichtbaar. *Je kunt* heeft in de Nederlandse kranten met 88,2 procent een ruime voorsprong op het gebruik van *je kan*. In de Vlaamse kranten zijn de rollen dus omgedraaid met ruim 5 procent meer gebruik van *je kan*. Aan de hand hiervan kan geconcludeerd worden dat *je kan* voor België dus duidelijk niet informeel is, en het gebruik ervan ook niet beperkt is tot de spreektaal.

Als we de resultaten iets meer uitsplitsen en kijken naar het gebruik van de varianten *je kan*, *kan je* en *je kunt*, *kun je* dan wordt duidelijk dat het vooral om één variant gaat die in België veel vaker wordt toegepast dan in Nederland. Dit is zichtbaar gemaakt in Tabel 31.

	Je kan	Kan je	Je kunt	Kun je	Totaal
Nederlandse kranten	5020	7650	40345	54645	107660
<i>Procentueel</i>	<i>4,7</i>	<i>7,1</i>	<i>37,5</i>	<i>50,8</i>	<i>100</i>
Vlaamse kranten	34111	63919	35466	52485	185981
<i>Procentueel</i>	<i>18,3</i>	<i>34,4</i>	<i>19,1</i>	<i>28,2</i>	<i>100</i>

Tabel 31: Resultaten van *je kan*, *kan je* vs. *je kunt*, *kun je* in 3 Nederlandse en 3 Vlaamse kranten in de periode 2000 tot 2010

De resultaten uit deze tabel laten zien dat in de Vlaamse kranten vooral *kan je* heel veel wordt toegepast. De percentages van het gebruik van *je kan* en *je kunt* liggen in deze kranten dicht bij elkaar, *je kunt* wordt zelfs nog 0,8 procent vaker toegepast dan *je kan*. Het is dus voornamelijk de variant *kan je* die in België veel vaker wordt gebruikt dan in Nederland. Het verschil in gebruik van deze variant met het gebruik in Nederland is 27,3 procent.

Naast de tot nu toe besproken varianten zijn er ook nog de varianten met de volle vorm *jij*: *jij kan* en *jij kunt*. Zijn er verschillen tussen het gebruik in België en Nederland als we kijken naar de varianten *je kan*, *jij kan* en *je kunt*, *jij kunt*? Dit is weergegeven in Tabel 32.

	Je kan	Jij kan	Je kunt	Jij kunt	Totaal
Nederlandse kranten	12405	265	94300	690	107660
<i>Procentueel</i>	<i>11,5</i>	<i>0,2</i>	<i>87,6</i>	<i>0,6</i>	<i>100</i>
Vlaamse kranten	97409	621	87476	475	185981
<i>Procentueel</i>	<i>52,4</i>	<i>0,3</i>	<i>47,0</i>	<i>0,3</i>	<i>100</i>

Tabel 32: Resultaten van *je kan*, *jij kan* vs. *je kunt*, *jij kunt* in 3 Nederlandse en 3 Vlaamse kranten in de periode 2000 tot 2010

In deze resultaten zijn de verschillen tussen Nederland en België in het gebruik van *je kan* en *je kunt*, zoals al eerder bleek, groot. De verschillen in het gebruik van *jij kan* en *jij kunt* zijn echter zeer klein. In de Vlaamse kranten wordt *jij kan* 0,1 procent vaker gebruikt, en in de Nederlandse kranten wordt *jij kunt* 0,3 procent vaker gebruikt. Deze verschillen zijn zo klein dat hieruit geconcludeerd kan worden dat België en Nederland zich niet van elkaar onderscheiden als het gaat om de keuze voor de volle vorm *jij* en de gereduceerde vorm *je* bij het werkwoord *kunnen*.

4.4.2 Het gebruik van *zullen* in België

In de vorige paragraaf is gebleken dat *je kan* in Vlaamse kranten veel vaker wordt gebruikt dan in Nederlandse kranten. Of dit ook het geval is met *je zal*, komt in deze paragraaf aan de orde. In Tabel 33 zijn de resultaten van *je zal* en *je zult* weergegeven voor de periode 2000 tot 2010.

	Je zal	Je zult	Totaal
Nederlandse kranten	2776	5656	8432
<i>Procentueel</i>	32,9	67,1	100
Vlaamse kranten	8709	6735	15444
<i>Procentueel</i>	56,4	43,6	100

Tabel 33: Resultaten van *je zal* vs. *je zult* in 3 Nederlandse en 3 Vlaamse kranten in de periode 2000 tot 2010

Deze cijfers laten zien dat ook *je zal* in de Vlaamse kranten vaker voorkomt dan in de Nederlandse kranten. In de Nederlandse kranten wordt *je zal* gebruikt in bijna één derde van de gevallen, en *je zult* in twee derde van de gevallen. In de Vlaamse kranten is de verdeling omgekeerd: *je zal* wordt in 56,4 procent van de gevallen gekozen, tegenover 43,6 procent van de gevallen waarin *je zult* gekozen wordt. Ook *je zal* wordt in België dus veel in kranten gebruikt. Aan de hand hiervan kan geconcludeerd worden dat deze variant in België niet als informeel taalgebruik geldt, en het gebruik ervan zich niet beperkt tot de spreektaal.

Naast de varianten *je zal* en *je zult* komen ook varianten voor in inverse woordvolgorde: *zal je* en *zul je*. In Tabel 34 is zichtbaar gemaakt hoe deze varianten zich wat voorkomen betreft onderling verhouden in de periode 2000 tot 2010. In deze tabel zijn de resultaten opgenomen van de genoemde Nederlandse en Vlaamse kranten.

	Je zal	Zal je	Je zult	Zul je	Totaal
Nederlandse kranten	679	2097	1749	3239	8432
<i>Procentueel</i>	8,1	24,9	20,7	38,4	100
Vlaamse kranten	3024	5685	2870	3865	15444
<i>Procentueel</i>	19,6	36,8	18,6	25,0	100

Tabel 34 : Resultaten van *je zal*, *zal je* vs. *je zult*, *zul je* in 3 Nederlandse en 3 Vlaamse kranten in de periode 2000 tot 2010

Uit deze cijfers blijkt dat voornamelijk *zal je* meer wordt toegepast in de Vlaamse kranten, terwijl de Nederlandse kranten in het geval van een inverse woordvolgorde meestal kiezen voor *zul je*. Opvallend is dat de percentages van het Nederlandse gebruik van *zal je* en het Vlaamse gebruik van *zul je* ongeveer gelijk zijn, en dat dit ook geldt voor de percentages van het Nederlandse gebruik van *zul je* en het Vlaamse gebruik van *zal je*. Dit laat zien dat de Belgen bij een inverse woordvolgorde duidelijk de voorkeur geven aan *zal je*, en de Nederlanders aan *zul je*. Bij de keuze voor *je zal* of *je zult* is dit niet zo duidelijk te zien, in de Vlaamse kranten worden deze varianten ongeveer evenveel gebruikt. Bij de Nederlandse kranten is een duidelijke voorkeur te zien voor *je zult*, het percentage van *je zal* blijft in deze kranten achter.

Als we kijken naar de varianten van *zullen* met de volle vorm *jij* in vergelijking met de resultaten van de gereduceerde vorm *je*, dan wordt duidelijk dat de varianten *jij zal* en *jij*

zult zowel in Nederland als in België niet veel gebruikt worden. In Tabel 35 zijn de resultaten van deze varianten weergegeven.

	Je zal	Jij zal	Je zult	Jij zult	Totaal
Nederlandse kranten	2733	43	5540	116	8432
<i>Procentueel</i>	32,4	0,5	65,7	1,4	100
Vlaamse kranten	8618	91	6625	110	15444
<i>Procentueel</i>	55,8	0,6	42,9	0,7	100

Tabel 35: Resultaten van *je zal*, *jij zal* vs. *je zult*, *jij zult* in 3 Nederlandse en 3 Vlaamse kranten in de periode 2000 tot 2010

Jij zal wordt in de Nederlandse kranten in 0,5 procent van het totale aantal resultaten gebruikt, tegenover 0,6 procent in de Vlaamse kranten. Dit verschil is niet noemenswaardig. *Jij zult* wordt in Nederland in 1,4 procent van de gevallen gebruikt, in België is dat percentage twee keer zo klein: 0,7 procent. Maar omdat deze percentages beide erg klein zijn, is ook dit verschil te verwaarlozen. De conclusie hieruit is dat België en Nederland zich niet van elkaar onderscheiden als het gaat om de keuze voor *jij* of *je* bij het werkwoord *zullen*.

5. Conclusie en discussie

In dit onderzoek heb ik stilgestaan bij de tweede persoon enkelvoud van de werkwoorden *kunnen* en *zullen* in geschreven taal tussen 1900 en 2010. De vraag die hierbij centraal stond, was: Hoe manifesteert de tweede persoon enkelvoud van de werkwoorden *kunnen* en *zullen* zich in geschreven taal tussen 1900 en 2010? In dit hoofdstuk wordt deze vraag beantwoord. Ook de deelvragen komen aan de orde, gevolgd door een discussie over de beperkingen, uitdagingen en kritische punten van dit onderzoek. Ik eindig met een advies aan de Algemene Nederlandse Spraakkunst aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek.

5.1 Conclusie

In deze masterscriptie is onderzoek gedaan naar het gebruik van *kunnen* en *zullen* in de tweede persoon enkelvoud voor de periode 1900 tot 2010. Het onderzoeksmateriaal voor dit onderzoek bestond uit diverse Nederlandse en Vlaamse kranten vanaf 1900 tot heden. In detail is er gekeken naar ten eerste het voorkomen van de varianten *je kan* en *je zal* in kranten, en daarbij ook naar de ontwikkeling in het gebruik van *je kan* ten opzichte van *je kunt*, en *je zal* ten opzichte van *je zult* door de tijd heen. Ook is er gekeken of het voorkomen van deze varianten verschilde per regio in Nederland, en of er ook verschillen waren in het voorkomen van deze varianten in Nederland en België. Ten slotte is er ook een mogelijk semantisch verschil onderzocht, namelijk het specifiek of generiek gebruik van *je* in de varianten *je kan* en *je zal*.

De vraag die vooraf aan het onderzoek gesteld is, luidt: Hoe manifesteert de tweede persoon enkelvoud van de werkwoorden *kunnen* en *zullen* zich in geschreven taal tussen 1900 en 2010? Aan de hand van de resultaten is het mogelijk om deze vraag te beantwoorden. De tweede persoon enkelvoud van de werkwoorden *kunnen* en *zullen* wordt in geschreven taal uit de periode 1900 tot 2010 uitgedrukt met de varianten *je kan* en *je kunt*, en *je zal* en *je zult*. Uit het onderzoek naar de ontwikkeling door de tijd heen, die het best zichtbaar was in de resultaten van de Telegraaf, Leeuwarder Courant en Nieuwsblad van het Noorden, is gebleken dat het voorkomen van *je kan* en *je zal* tussen 1900 en 2010 afneemt ten gunste van *je kunt* en *je zult*. Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat het krantenggenre door de tijd heen veranderd is, zo wordt duidelijk in de discussie.

Uit het onderzoek naar het semantisch verschil bij *je kan*, *je kunt* en *je zal*, *je zult* is naar voren gekomen dat de varianten *je kan* en *je zal* inderdaad vaak gebruikt worden in een context waarbij *je* de betekenis heeft van *men*. Maar dit geldt ook voor de varianten *je kunt* en *je zult*. In de periode 1900 tot 1910 werd *je kan* vaker generiek gebruikt dan *je kunt*, maar dit verschil is door de tijd heen verdwenen. *Je zal* werd in de periode 1900 tot 1910 juist vaker specifiek gebruikt dan *je zult*, maar ook dit verschil is door de tijd heen verdwenen. In de periode 2000 tot 2010 zijn de percentages van het generiek en specifiek gebruik bij de varianten *je kan*, *je kunt* en *je zal*, *je zult* ongeveer gelijk. Dit betekent dat het semantisch onderscheid wel bestaat, maar dat dit bij *je kan*, *je kunt* en *je zal*, *je zult* op een vergelijkbare manier voorkomt. De varianten *je kan* en *je zal* onderscheiden zich niet van de reguliere vormen van de tweede persoon enkelvoud

van *kunnen* en *zullen*. Daarnaast worden *je kan* en *je zal* dus ook specifiek gebruikt in de kranten, ook al is dat slechts in beperkte mate.

Regionaal gezien zijn er binnen Nederland lichte verschillen in het gebruik van *je kan* en *je zal* ten opzichte van *je kunt* en *je zult*. In het zuiden van het land, in Noord-Brabant en Limburg, geven kranten het meest de voorkeur aan de varianten *je kunt* en *je zult* in de periode 2000 tot 2010. In noordelijk Nederland, Friesland en Groningen, krijgen *je kunt* en *je zult* ook de voorkeur, maar minder dan in de kranten uit het zuiden. De onderzochte landelijke kranten blijken *je kan* en *je zal* juist meer te gebruiken ten opzichte van regionale kranten.

In dit onderzoek zijn ook de verschillen tussen België en Nederland in het gebruik van *je kan*, *je kunt* en *je zal*, *je zult* bekeken. Hierbij kwam naar voren dat de onderzochte Vlaamse kranten *je kan* en *je zal* vaker toepassen in hun teksten uit de periode 2000 tot 2010 dan de Nederlandse kranten. *Je kan* wordt in deze kranten in circa 53 procent van de gevallen gebruikt, en *je kunt* in de overige gevallen. *Je zal* wordt in de Vlaamse kranten ongeveer in 56 procent van de resultaten gebruikt, *je zult* moet genoegen nemen met de overige 44 procent. In de Nederlandse kranten is deze verhouding heel anders: *Je kan* wordt slechts in 10 procent van de gevallen toegepast, en *je zal* in ruim 30 procent van de gevallen. De verschillen tussen België en Nederland zijn op dit vlak dus behoorlijk groot.

5.2 Discussie

Dit onderzoek kent, naast een duidelijke uitkomst, ook zo zijn beperkingen. Zo werd bij de onderzoeksopzet al duidelijk dat dit onderzoek niet volledig kon zijn, omdat veel kranten niet online beschikbaar zijn over de gehele periode 1900 tot 2010. Het onderzoek richtte zich op het beschrijven van een ontwikkeling door de tijd heen, maar het viel tegen hoeveel materiaal daarvoor online beschikbaar (en doorzoekbaar) was.

Maar de meeste beperkingen waren beperkingen die voorafgaand aan het onderzoek niet voorzien konden worden, maar gedurende het proces aan het oppervlak verschenen. Het gaat dan vooral om beperkingen van de interfaces die de corpora doorzoekbaar maken, en beperkingen door eigenschappen van het onderzoeksmateriaal.

De corpora die gebruikt zijn voor dit onderzoek (Delpher, LexisNexis en GoPress) hebben elk een eigen interface met mogelijkheden en beperkingen. Een probleem dat bij alle corpora een rol speelt, is dat ze niet inzichtelijk hebben gemaakt hoeveel kranten er precies beschikbaar zijn per periode. Delpher heeft wel een overzicht met de aantallen van de kranten die in het corpus zitten, maar geeft alleen de totale aantallen weer per krant over de gehele periode waarvan zij data hebben. Er achter komen hoeveel kranten van de Telegraaf er in de periode 1900 tot 1910 in het corpus zitten, is dus niet mogelijk. Ditzelfde geldt voor LexisNexis en GoPress. Dit is een probleem omdat in dit onderzoek gewerkt is met diverse kranten, diverse corpora uit diverse periodes, maar er dus niet gezegd kan worden met hoeveel materiaal er nu precies gewerkt is, terwijl dit voor de presentatie van resultaten soms wel belangrijk kan zijn.

Een ander probleem dat tijdens het extraheren van data naar boven kwam, is de grote hoeveelheid ruis in de resultaten. Bij Delpher, het corpus dat in resultaten voorzag van 1900 tot 1960, was dit probleem het grootst omdat de kranten in dit corpus gedigitaliseerd zijn met behulp van OCR (Optical Character Recognition). Zeker de kranten uit de periode 1900 tot 1910 bevatten erg veel ruis dat de resultaten beïnvloedt. Maar ook in de resultaten van het corpus GoPress zat veel ruis. Dit probleem is gedeeltelijk ondervangen door handmatig ruis uit de resultaten te filteren bij bijvoorbeeld de gedetailleerde analyse van het semantisch verschil. Bij het vergelijken van de diverse varianten was dit echter vaak niet haalbaar door de grote hoeveelheid data.

Bij een onderzoek in online corpora is het handig als resultaten van zoekopdrachten ook uit het corpus geëxtraheerd kunnen worden. Dit is belangrijk om ten eerste de zekerheid te hebben dat steeds weer precies dezelfde data geanalyseerd worden, en daarnaast ook om in een afgeschermd omgeving de afzonderlijke resultaten te kunnen analyseren. Op deze manier is het ook mogelijk om bij een vergelijking het aantal resultaten gelijk te trekken zodat een zo gelijkwaardig mogelijke vergelijking ontstaat. In de corpora die gebruikt zijn voor dit onderzoek was dat problematisch. De corpora Delpher en GoPress bieden alleen de mogelijkheid om resultaten één voor één te downloaden. Met aantallen van soms 140.000 resultaten is het onmogelijk om al deze resultaten één voor één te downloaden en afzonderlijk op te slaan. Het corpus LexisNexis biedt overigens wel de mogelijkheid om met één druk op de knop alle resultaten van een zoekopdracht te downloaden en lokaal op te slaan. Maar omdat de andere corpora deze mogelijkheid niet hadden, was ik genooddaakt om steeds weer terug te gaan naar het digitale corpus en daar de data te analyseren. Dit was gedurende het onderzoek steeds weer een belemmering, en heeft helaas geresulteerd in onder andere vergelijkingen met ongelijke aantallen. Vooral bij de bespreking van het semantisch verschil was dit een probleem. Omdat de grote hoeveelheid resultaten niet op een eenvoudige manier te downloaden was, en dus ook niet makkelijk te analyseren was, heb ik in sommige gevallen online steekproeven moeten doen om het semantisch verschil te kunnen onderscheiden. Bij steekproeven op kleine schaal is dat niet zo'n probleem, maar bij steekproeven met grote hoeveelheden resultaten, zoals in 4.2.3 en 4.2.4 is dit verre van ideaal. De ruis in de corpora beïnvloedt de resultaten dan heel erg, waardoor er zelfs bij steekproeven ongelijke aantallen ontstaan.

Een punt van kritiek dat op het onderzoek zelf geleverd zou kunnen worden, is de keuze voor kranten als onderzoeksmateriaal. Bij nader inzien blijkt namelijk dat het krantengenre door de tijd heen, tussen 1900 en 2010, inhoudelijk behoorlijk is veranderd. Dit is in de bespreking van resultaten niet aan de orde gekomen omdat er in dit onderzoek verder geen aandacht was voor het type artikelen waarin resultaten van *je kan*, *je kunt* en de andere varianten voornamelijk voorkomen. Het is lastig te bewijzen, maar gedurende het analyseren van de resultaten viel het mij op dat de hits van de varianten *je kan*, *je zal* etc. tussen 1900 en 1910 en 1950 en 1960 voornamelijk afkomstig waren uit *feuilletons*, de vervolgverhalen in de krant. Dit teksttype bestaat echter niet of nauwelijks meer in de huidige kranten, en in de periode 2000 tot 2010 trof ik het dan ook niet meer aan. Het valt niet binnen het bereik van het onderzoek om hier

dieper op in te gaan, maar duidelijk is wel dat tussen 1900 en 2010 teksttypes in kranten veranderden. Het is dus goed mogelijk dat deze verandering door de tijd heen van invloed is geweest op het aantal resultaten van *je kan*, *je zal* etc. en daarmee ook op de uitkomst van mijn onderzoek, dat een afname in gebruik liet zien van die varianten, en een toename in het gebruik van *je kunt* en *je zult*. Deze uitkomst zegt dus uiteindelijk niet zo heel veel, maar dit had ik van te voren niet kunnen vermoeden. Wat dit onderzoek in ieder geval wel duidelijk heeft aangetoond, is dat de varianten *je kan*, *je zal* etc. voorkomen in kranten over de gehele periode 1900 tot 2010. Ook is vast komen te staan dat *je kan* en *je zal* zich wat de betekenis van *je* betreft niet onderscheiden van de varianten *je kunt* en *je zult*. Deze conclusies staan, ondanks de nadelen van corpora en onderzoeksmateriaal, als een huis en dat maakt dit onderzoek zeker geslaagd.

5.3 Advies aan de ANS

De aanleiding van dit onderzoek was de bewering van de ANS over het gebruik van *je kan* en *je zal*. Deze varianten gelden binnen Nederland als *informeel* taalgebruik, aldus de ANS. (E-ANS: *Kunnen* en *zullen*) Maar dit onderzoek heeft, samen met het onderzoek van Bennis & Hinskens, aangetoond dat *je kan* en *je zal* al heel lang in gesproken en geschreven taal gebruikt worden. *Je* heeft bij deze varianten inderdaad vaak wel de betekenis van *men*, maar lang niet altijd: *je kan* en *je zal* en ook *jij kan* en *jij zal* worden in kranten ook gebruikt in specifieke contexten waarbij er een persoon wordt aangesproken, bleek uit dit onderzoek. Het gebruik ervan is ook al behoorlijk geaccepteerd, heeft het onderzoek van Bennis & Hinskens aangetoond. Ik zou de ANS dan ook willen adviseren om zich te bezinnen op het predicaat “informeel” bij de varianten in kwestie.

Verder zou ik de ANS willen adviseren om onderzoek te doen naar het semantisch verschil bij *je kan* en *je zal*. De vraag is namelijk of het semantisch verschil van *je* in de betekenis van *men* en *je* in specifieke betekenis wel echt een verschil is dat te maken heeft met *je kan* en *je zal*. *Je kunt* en *je zult* worden in het huidig taalgebruik namelijk net zo vaak generiek gebruikt als *je kan* en *je zal*, werd in dit onderzoek duidelijk. Is dit semantisch verschil niet veel meer een verschil dat betrekking heeft op de persoonlijke voornaamwoorden *je* en *jij*?

Tenslotte zou ik de ANS nog een wat algemener advies willen geven dat in het verlengde ligt van de uitkomsten van dit onderzoek. Ik zou de ANS willen adviseren om zich te bezinnen op de definitie die zij geven bij de predicaten “informeel” en “formeel”. In de huidige formulering is informele taal taal die, als het wordt *opgeschreven* opvalt als ongebruikelijk. Formele taal is het taalgebruik dat, als het wordt *uitgesproken*, opvalt als afwijkend of stilistisch ongewoon. (E-ANS: *Buiten de standaardtaal: '<formeel>' en '<informeel>'*) De definitie van deze termen suggereert dat informele taal gelijk staat aan gesproken taal, en formele taal gelijk staat aan geschreven taal. Dat de ANS dit niet bedoelt, wordt wel duidelijk in de uitleg die de ANS geeft over welk Nederlands er in de ANS wordt beschreven, maar de formulering is op dit moment hoogst ongelukkig en erg verwarrend voor taalgebruikers.

Literatuur

Bibliografie

Alewijn, Abraham, 1715: *Beslikte Swaantje, en Drooge Fobert; of de boere rechtbank*. Amsterdam

Bennis, H.J. en F.L.M.P. Hinskens, 2014: 'Goed of fout. Niet-standaard inflectie in het hedendaags Standaardnederlands'. In: *Nederlandse taalkunde* 19, nummer 2. p. 131 – 184

Bree, Cor van, 2004: *Taal in stad en land: Zuid-Hollands*. Den Haag

Bril, W.G., 1871: *Nederlandsche spraakleer. Deel I. Klankleer, woordvorming, aard en verbuiging der woorden*. 4e druk, Leiden

Goes, J.A. van der, 1682: *De gelyke twélingen*. 3e druk, Amsterdam.

Haeringen, C.B. van, 1950 : 'De hoofdvormen van het Nederlandse werkwoord'. In: *De Nieuwe Taalgids* 43, 20-28.

Haeringen, C.B. van, 1956: *Nederlands tussen Duits en Engels*. Den Haag

Haeseryn, Walter et al. (red.), 1984: *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. 2 delen. 1^e druk, Groningen

Haeseryn, Walter et al. (red.), 1997: *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. 2 delen. 2^e druk, Groningen

Hertog, C.B. den, 1909: *De Nederlandsche Taal. Practische Spraakkunst van het hedendaagsche Nederlandsch*. Deel 1, 3^e druk

Horst, Joop van der, 2008: *Geschiedenis van de Nederlandse syntaxis*. Leuven

Horst, Joop van der, 2013: *Taal op drift. Lange-termijnontwikkelingen in taal en samenleving*. Amsterdam

Kate, Lambert Hz. ten, 2001: *Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche sprake*. Deel 1, Alphen aan den Rijn (fotomechanische herdruk van uitgave 1723)

Kollewijn, R.A., 1894: 'Over taalfouten en noch wat.' In: *Taal en Letteren* 4, p. 216 – 244

Kollewijn, R.A., 1895: 'Onze voornaamwoorden. Een hoofdstuk uit de grammatica van de Nederlandse spreektaal.' In: *Taal en Letteren* 5, p. 19 – 35

Kollewijn, R.A., 1938: *Beknopte Nederlandse spraakkunst* (herzien door J.G.M. Moormann). Groningen, 20ste druk

Lamers, H., 1979: 'Herkomst en gebruiksfunctie van je kan, je zal, je mag; een verkenning. In: *Taal en Tongval* 31, p. 163 – 184

Langendijk, Pieter 1892: *Quincampoix of de windhandelaars en Arlequyn Actionist* (ed. C.H.Ph. Meijer). Zutphen

Mars, F.K.M., 1980: 'Willen, je wil, je wilt, e.d.' In: *Taal en Tongval* 32, p. 83 – 89

Rijndorp, Jacob van, 1910: *Das niederländische Faustspiel des siebzehnten Jahrhunderts* (ed. E.F. Kossmann). Den Haag

Rijpma, E. en F.G. Schuringa, 1971: *Nederlandse spraakkunst* (bew. Jan van Bakel). Groningen, 24ste druk

Sassen, A., 1982: 'Variatie en verandering door analogie in de vervoeging van het werkwoord.' In: *Tabu* 12, p. 8-22

Sijs, Noline van der, 2004: *Taal als mensenwerk: het ontstaan van het ABN*. Den Haag

Talen, J.G., 1894: 'Over vorm en indeeling der werkwoorden. Wat toegepaste methodologie.' In: *Taal en Letteren* 4, p. 83 – 104

Verdenius, A.A., 1938: 'Over onze vertrouwelijkheidspronomen en de daarbij behorende werkwoordsvormen.' In: *De Nieuwe Taalgids* 32, p. 205 – 215

Wal, Marijke van der en Cor van Bree, 2008: *Geschiedenis van het Nederlands*. Houten, 5^e druk

Weiland, Petrus, 1804: *Nederduitsch taalkundig woordenboek, M – N*

Webliografie

Delpher Kranten, 17-06-1905: 'Advertentie'. In: *De Telegraaf*. 27 november 2015, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:110558268:mpeg21:a0027>

Delpher Kranten, 08-05-1956: 'Advertentie'. In: *Nieuwsblad van het Noorden*. 27 november 2015, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010889670:mpeg21:a0102>

Delpher Kranten, 10-09-1907: 'Avonturen als Straatmuzikant'. In: *Algemeen Handelsblad*. 27 november 2015, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010335477:mpeg21:a0125>

Delpher Kranten, 24-11-1905: 'De „kistjesman" aan boord'. In: *Leeuwarder courant*. 27 november 2015, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010597464:mpeg21:a0084>

Delpher Kranten, 13-08-1906: 'Melaatschen ter Oostkust Van Sumatra'. In: *Algemeen Handelsblad*. 27 november 2015, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010335585:mpeg21:a0103>

Delpher Kranten, 06-03-1952: 'Onbegrip rond de vinkensport'. In: *Limburgsch dagblad*. 27 november 2015, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010417122:mpeg21:a0085>

Delpher Kranten, 21-04-1959: 'Sport-dag-in-dag-uit'. In: *De Telegraaf*. 27 november 2015, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:110587519:mpeg21:a0308>

Elektronische Algemene Nederlandse Spraakkunst: *Buiten de standaardtaal: '<formeel>' en '<informeel>'* In: Register, behandelde onderwerpen en termen, "informeel", 24 november 2015, <<http://ans.ruhosting.nl/e-ans/index.html>>

E-ANS: *Inleiding op het gebruik van men, ze, je, ge en we*, 24 november 2015, <<http://ans.ruhosting.nl/e-ans/05/02/09/01/body.html>>

E-ANS: *Kunnen*, 24 november 2015, <<http://ans.ruhosting.nl/e-ans/02/03/06/02/body.html>>

E-ANS: *Zullen*, 24 november 2015, <<http://ans.ruhosting.nl/e-ans/02/03/06/06/body.html>>

GoPress Academic (Vlaams krantencorpus), 24 november 2015, <<http://academic.gopress.be>>

Koninklijke Bibliotheek: *Delpher collecties*, 24 november 2015, <<http://www.delpher.nl/nl/platform/pages/?title=collecties>>

Koninklijke Bibliotheek: *Delpher kranten* (Nederlands historisch krantencorpus), 24 november 2015, <<http://www.delpher.nl/nl/kranten>>

LexisNexis Academic (Nederlands hedendaags krantencorpus), 24 november 2015, <<http://academic.lexisnexis.nl>>

LexisNexis, 14-10-2007: 'Column: Open zenuw'. In: *Brabants Dagblad*.

LexisNexis, 23-10-2001: 'Kamernood vraagt snelle oplossingen'. In: *Dagblad van het noorden*.

LexisNexis, 21-02-2009: 'Lezers: financiële waarden'. In: *Trouw*.

LexisNexis, 23-11-2006: 'PvdA was bij Marokkaanse vrouwen veruit favoriet'. In: *Trouw*.

LexisNexis, 16-11-2009: 'Van der Laan op verkiezingstour'. In: *Dagblad van het Noorden*.

LexisNexis, 23-05-2008: 'We hebben de mobiele beller grondig verpest'. In: *De Volkskrant*.

Bijlage

Bijlage A – Gevolgde werkwijze onderzoek Delpher krantencorpus

Voorbeeld: Zoekopdracht voor “je kan” in de periode 1900 – 1910 in de Telegraaf.
Bij andere zoekopdrachten heb ik steeds dezelfde werkwijze gevolgd.

Stap 1: Website <http://www.delpher.nl/nl/kranten> openen. Kiezen voor de optie uitgebreid zoeken.

Stap 2: Bij tekst “je kan” invoeren; Bij periode kiezen voor 01-01-1900 tot 31-12-1909; Bij krantentitel “De Telegraaf” selecteren.

Stap 3: Klik op het icoontje met vergrootglas. Delpher geeft nu 106 resultaten weer voor “je kan” in de Telegraaf in de periode 1900 tot 1910.

The screenshot displays the Delpher search interface. At the top left is the Delpher logo. The search bar is set to 'Kranten'. The search criteria are as follows:

- Tekst: "je kan"
- Periode: 01 01 1900 t/m 31 12 1909
- Verspreidingsgebied: (empty)
- Soort bericht: (empty)
- Krantentitel: A dropdown menu is open, showing a list of newspaper titles. 'De Telegraaf' is selected.
- Plaats van uitgave: (empty)

At the bottom right of the search bar area, there is a 'Wissen' button and a search icon.

Below the search bar, the results summary reads: **106 krantenartikelen** gevonden voor: "je kan" \ "01-01-1900" t/m "31-12-1909" \ De Telegraaf

Below the summary, there are controls for results per page (set to 10), page navigation (1 2 3 ... 11), and a 'Ga naar pagina' field (set to 1). There is also a 'Sorteer op' dropdown set to 'relevantie' and a 'Weergave' button.

At the bottom left, there is a 'Periode' section with a checkbox for '20e eeuw (106)'. To the right, there is a 'Minderjarige.' button and a star icon.

Bijlage B – gevolgde werkwijze onderzoek corpus LexisNexis

Dit corpus is alleen toegankelijk via de universiteitsbibliotheek. Het is dan ook nodig om eerst op <http://catalogue.leidenuniv.nl> in te loggen met een universiteitsaccount. Vanuit de catalogus is toegang tot LexisNexis te verkrijgen.

Voorbeeld: Zoekopdracht voor “kan jij” in de periode 2000 – 2010 in NRC Handelsblad.
Bij andere zoekopdrachten heb ik steeds dezelfde werkwijze gevolgd.

Stap 1: Via de catalogus van de universiteit de website <http://academic.lexisnexis.nl.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/> openen. Kies voor de optie *uitgebreid zoeken*.

Stap 2: Bij *soort zoekvraag* Booleaanse operatoren aanvinken. Bij *zoektermen* “kan jij” invoeren. Bij *selecteer datum* 'Datum is van.t/m.' selecteren. Jaartallen invoeren: 01-01-2000 tot 31-12-2009. Bij *selecteer bron(nen)* NRC Handelsblad invoeren.

Stap 3: Klik op *zoeken*. Selecteer *Ontdubbelfilter* aan bij *redelijke gelijkenis*. LexisNexis geeft 60 resultaten voor “kan jij” in de periode 2000 – 2010 in NRC Handelsblad.

The screenshot displays the LexisNexis Academic search interface. The main search area is titled 'Uitgebreid zoeken'. The search term 'kan jij' is entered in the 'Zoektermen:' field. The date range is set to '01-01-2000' and '31-12-2009' under 'Selecteer datum:'. The source is 'NRC Handelsblad' under 'Selecteer bron(nen):'. The interface includes a sidebar with navigation options like 'Algemeen zoeken', 'Nieuws', and 'Bronnen'. At the bottom, there is a footer with the LexisNexis logo and copyright information: 'About LexisNexis | Terms and Conditions | Privacy & Cookies Policy (Updated) Copyright © 2015 LexisNexis, a division of Reed Elsevier Inc. All rights reserved.'

Bijlage C – gevolgde werkwijze onderzoek corpus GoPress

Dit corpus is alleen toegankelijk met een Vlaams universiteitsaccount. Via een kennis ben ik er in geslaagd om inloggegevens te krijgen met een e-mailadres van de KU Leuven.

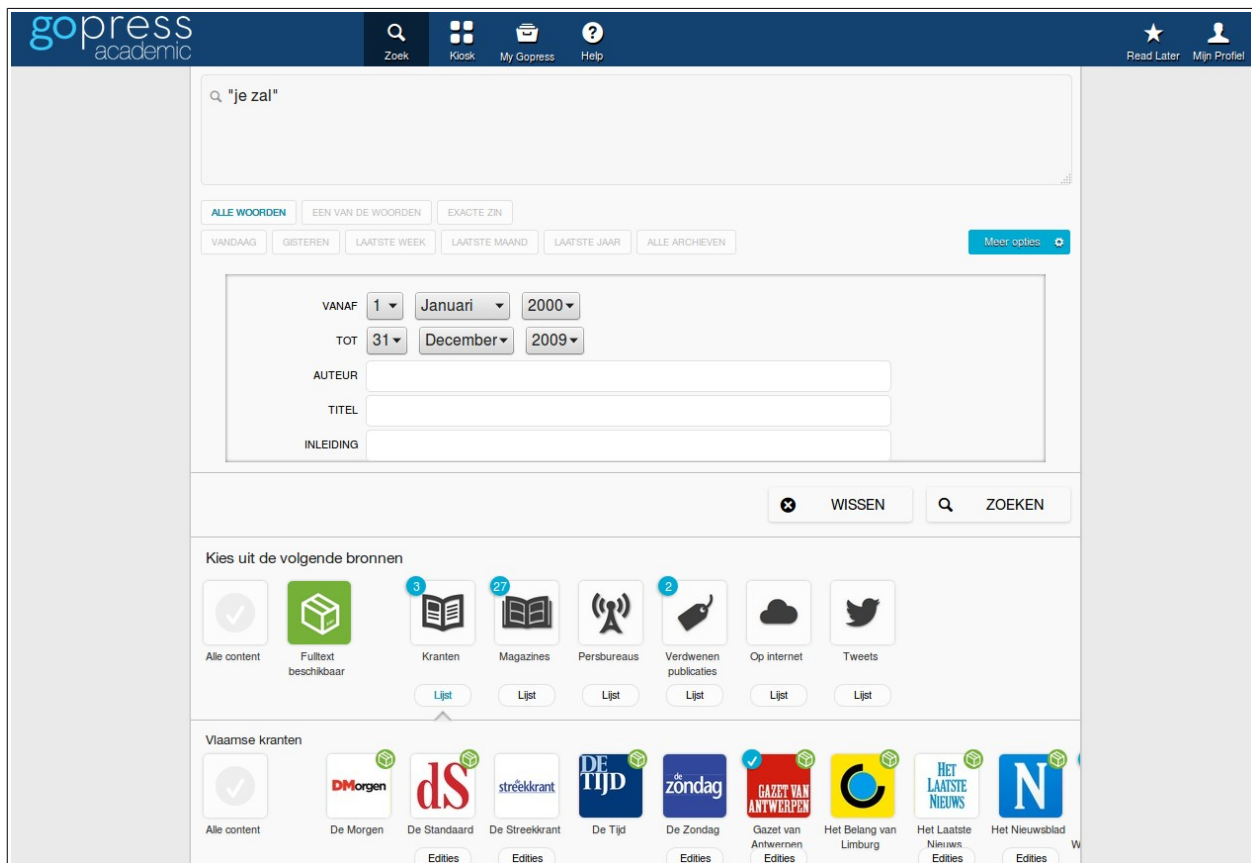
Voorbeeld: Zoekopdracht voor “je zal” in de periode 2000 – 2010 in de Gazet van Antwerpen.

Bij andere zoekopdrachten heb ik steeds dezelfde werkwijze gevolgd.

Stap 1: Log in op <http://academic.gopress.be/nl/vowb-login>.

Stap 2: Vul in het zoekveld “je zal” in. Klik op *meer opties* en vul daar de data 1 januari 2000 tot 31 december 2009 in. Selecteer bij *kies uit de volgende bronnen* de Gazet van Antwerpen en deselecteer de overige bronnen.

Stap 3: Klik op *zoeken*. GoPress geeft 4486 resultaten voor “je zal” in de periode 2000 tot 2010 in de Gazet van Antwerpen.

The screenshot displays the GoPress academic search interface. At the top, the logo "gopress academic" is visible on the left, and navigation icons for "Zoek", "Kiosk", "My Gopress", and "Help" are in the center. On the right, there are icons for "Read Later" and "Mijn Profiel". The search bar contains the query "je zal". Below the search bar, there are tabs for "ALLE WOORDEN", "EEN VAN DE WOORDEN", and "EXACTE ZIN". A "Meer opties" button is located to the right of these tabs. The date range is set to "VANAF 1 Januari 2000" and "TOT 31 December 2009". There are input fields for "AUTEUR", "TITEL", and "INLEIDING". Below the search fields, there are buttons for "WISSEN" and "ZOEKEN". The section "Kies uit de volgende bronnen" shows various source categories with icons and counts: "Alle content", "Fulltext beschikbaar", "Kranten" (3), "Magazines" (27), "Persbureaus", "Verdwenen publicaties" (2), "Op internet", and "Tweets". Below this, the "Vlaamse kranten" section lists several newspapers with their logos and "Edities" buttons: "De Morgen", "De Standaard", "De Streekkrant", "De Tijd", "De Zondag", "Gazet van Antwerpen", "Het Belang van Limburg", "Het Laatste Nieuws", and "Het Nieuwsblad".